

Zájmová činnost dětí a mládeže

Bc. Jakub Vaněk

Diplomová práce
2011-20-04

 Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Jakub VANĚK**
Osobní číslo: **H09325**
Studijní program: **N 7501 Pedagogika**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Zájmová činnost dětí a mládeže**

Zásady pro vypracování:

Příprava tématu, schématu práce, bibliografie, struktury výzkumného problému a cílů práce.

Shromáždění aktuální bibliografie a její studium, pravidelné konzultace s vedoucím práce.

Příprava a sepsání teoretické části práce a příprava praktické části.

Shromáždění a vyhodnocení podkladů a výsledků. Sepsání a kontrola diplomové práce.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

PŘADKA, Milan. Kapitoly z dějin pedagogiky volného času. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 1999. 93 s. ISBN 80-210-2033-4.

HÁJEK, Bedřich; HOFBAUER, Břetislav; PÁVKOVÁ, Jiřina. Pedagogické ovlivňování volného času : současné trendy. Vyd. 1. Praha : Portál, 2008. 239 s. ISBN 978-80-7367-473-1.

HOFBAUER, Břetislav. Děti, mládež a volný čas. Vyd. 1. Praha : Portál, 2004. 173 s. ISBN 8071789275.

PÁVKOVÁ, Jiřina. Pedagogika volného času : [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]. 3., aktualiz. vyd. Praha : Portál, 2002. 231 s. ISBN 8071787116.

HÁJEK, Bedřich. Nástin metodiky vedení zájmové činnosti. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2007. 65 s. ISBN 978-80-7290-265-1.

NĚMEC, Jiří. Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času pro doplňující pedagogické studium. Brno : Paido, 2002. 119 s. ISBN 8073150123.

Vedoucí diplomové práce:

doc. PhDr. Anna Masariková, CSc.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce:

19. ledna 2011

Termín odevzdání diplomové práce:

29. dubna 2011

Ve Zlíně dne 19. ledna 2011

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

L.S.

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 20.4.2011

.....

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

⁽¹⁾ Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíá k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tato diplomová práce se zabývá zájmovou činností dětí 9. ročníků ve Znojmě. Diplomová práce je rozdělena na dvě hlavní části teoretickou a praktickou. Teoretická část obsahuje základní pojmy, druhy zájmové činnosti a informace o organizacích disponujících nabídkou zájmové činnosti. Cílem praktické části je zjistit jaké jsou oblíbené zájmové činnosti žáků 9. tříd dvou základních škol ve Znojmě a jestli existuje nějaká souvislost těchto aktivit s výběrem školy vyššího sekundárního stupně vzdělání.

Klíčová slova: zájem, zájmová činnost, volný čas, spolky, střediska a sdružení volného času.

ABSTRACT

This thesis concerns with spare-time activities of children from 9. class Znojmo elementary school. The thesis is divided in two basic parts. The theoretical part and practical part. The theoretical part contains basic conceptions, kinds of spare-time activity and informations on organizations disposing of offers spare-time activities. The aim of practical part is to find out what are the most popular spare-time activities of children from 9. class Znojmo elementary school and if there has been any connection between spare-time activities and choice field of study.

Keywords: interest, spare-time activity, leisure time, associations and centers of leisure time.

Poděkování: Tímto bych rád poděkoval doc. PhDr. Anně Masarikové CSc. za cenné připomínky a rady, které mi pomáhaly při psaní diplomové práce.

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 VYBRANÉ POJMY VZTAHUJÍCÍ SE K TÉMATU	12
1.1 VOLNÝ ČAS, VOLNÝ ČAS DĚTÍ.....	12
1.2 HRA.....	15
1.3 ZÁJEM	16
1.4 PSYCHOHYGIENA.....	16
2 ZÁJMOVÁ ČINNOST.....	19
2.1 FUNKCE A ORGANIZAČNÍ FORMY ZÁJMOVÉ ČINNOSTI	19
2.2 NÁSTIN VÝVOJE ZÁJMŮ JEDINCE NA ZÁKLADĚ ONTOGENETICKÉHO VÝVOJE	21
2.3 SPORTOVNÍ ZÁJMOVÁ ČINNOST	23
2.3.1 Sportovní aktivity podle věku dětí	25
2.4 PRACOVNĚ-TECHNICKÁ ZÁJMOVÁ ČINNOST.....	27
2.5 PŘÍRODOVĚDNÁ ZÁJMOVÁ ČINNOST	28
2.5.1 Ekologické aktivity.....	29
2.6 SPOLEČENSKOVĚDNÍ ZÁJMOVÁ ČINNOST	31
2.7 ESTETICKO – VÝCHOVNÁ ZÁJMOVÁ ČINNOST	32
3 NEJVÝZNAMNĚJŠÍ SPOLKY, SDRUŽENÍ A STŘEDISKA VOLNÉHO ČASU PRO DĚTI A MLÁDEŽ.....	36
3.1 SOKOL.....	36
3.2 JUNÁK	39
3.3 PIONÝR.....	41
3.4 ČESKÁ TÁBORNICKÁ UNIE	43
3.5 DUHA	45
3.6 YMCA.....	46
3.7 DDM.....	48
3.8 NZDM	49
II PRAKTICKÁ ČÁST	52
4 PŘÍPRAVA VÝZKUMU	53

4.1	VÝZKUMNÝ PROBLÉM, VÝZKUMNÉ OTÁZKY A HYPOTÉZY	53
4.2	CÍL VÝZKUMU	54
4.3	DRUH VÝZKUMU	54
4.4	VÝZKUMNÁ TECHNIKA	54
4.5	VÝZKUMNÝ VZOREK	55
4.6	ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT	55
5	VYJÁDŘENÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	57
5.1	ZODPOVĚZENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK A OVĚŘENÍ HYPOTÉZ.....	74
	ZÁVĚR	77
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	79
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	81
	SEZNAM OBRÁZKŮ	82
	SEZNAM TABULEK.....	83
	SEZNAM PŘÍLOH.....	84

ÚVOD

U většiny z nás vyvolává už jen samotný pojem volný čas kladné pocity. Bereme ho chvíle oddychu, relaxace, či jako dobu ke svým koníčkům. Každý si ho může vyplňovat jen podle svých představ. Aby volný byl využíván co nejefektivněji, je vhodné zařadit do jeho obsahu některou z mnoha zájmových činností. Zájmová činnost není pouhou bezvýznamnou výplní volného času, ale plní zároveň celou řadu pro život prospěšných funkcí. Proto je důležité vézt děti k zájmové činnosti už od nejútlejšího věku. V dnešní době je to o to snazší, že institucí zabezpečující volný čas dětí a mládeže je dostatek a stále se jejich síť rozrůstá.

Zájmovou činností se zabývá celá tato práce, která je rozčleněna na dvě hlavní části a to část teoretickou a následně část praktickou. Teoretická část je rozdělena na tři hlavní kapitoly. První kapitola je zaměřena na objasnění pojmů vztahujících se k této práci. Ve druhé kapitole se již zabírám přímo zájmovou činností, jejím významem v životě jedince, funkcemi, organizačními formami. Dále je v této části uveden vývoj zájmů a přístup k zájmové činnosti na základě věku dítěte. Největší část této kapitoly patří jednotlivým oblastem zájmové činnosti. Jsou zde rozebrány sportovní, pracovní-technické, přírodovědné, společenskovední a esteticko-výchovné zájmové činnosti. Jsou zde uvedeny jejich funkce, formy i konkrétní činnosti. Poslední část teoretické části je zaměřena na seznámení s nejvýznamnějšími a nejpočetnějšími organizacemi, středisky, spolky a sdruženími, které disponují nabídkou zájmových, volnočasových aktivit na území České republiky. Mezi tyto jsem zařadil: Sokol, Junák, Pionýr, Českou tábornickou unii, sdružení Duha, YMCA, domy dětí a mládeže a nízkoprahové zařízení pro děti a mládež. U každého s těchto hnutí, středisek či sdružení jsou uvedeny cíle, poslání, stručná historie i nabídka volnočasových aktivit.

Cílem praktické části bylo zjištění nejrozšířenějších oblastí i konkrétních zájmových činností mezi žáky 9. tříd dvou základních škol ve Znojmě. Dále jaké formy pro tyto činnosti využívají a kolik času jim věnují. Zajímá mě i o to, jestli žáci uvedou nějaký vliv zájmové činnosti při výběru školy vyššího sekundárního stupně vzdělání. Následně chtěl výzkum zjistit, zdali existuje souvislost mezi časem věnovaným zájmové činnosti a významem této zájmové činnosti při výběru školy. Dále výzkum zajímá, jestli existují statisticky významné rozdíly u významu zájmové činnosti při volbě školy mezi žáky, kteří navštěvují odlišné oblasti zájmových činností.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VYBRANÉ POJMY VZTAHUJÍCÍ SE K TÉMATU

V této kapitole se zaměřím na pojmy, které se budou vyskytovat v další části práce nebo se k tomuto tématu nějakým způsobem vztahují. Za pomoci odborné literatury se zde pokusím objasnit pojem volný čas, hra, dále pak pojem zájem a psychohygienu. Některé z pojmů obsažených v této kapitole se již objevily v mé bakalářské práci, v následujícím textu se však pokusím objasnění těchto pojmů rozšířit a obohatit o myšlenky dalších autorů.

1.1 VOLNÝ ČAS, VOLNÝ ČAS DĚTÍ

Volný čas je pro nás doba, kdy nejsme svázáni žádnými povinnostmi, respektive ani přípravami na ně. Je to část dne či týdne, kdy je bez nátlaku ze života vyplývajících povinností pouze na našem svobodném rozhodnutí jakým způsobem tento čas vyplníme.

„Volný čas, je čas kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí. Někdy se vymezuje jako čas, který zbývá po splnění pracovních i nepracovních povinností. Přesnější a úplnější je však jeho charakteristika jako činnosti, do níž člověk vstupuje s očekáváním, účastní se jí na základě svého svobodného rozhodnutí, a která mu přináší příjemné zážitky a uspokojení. Jako základní funkce volného času se uvádějí: odpočinek (regenerace pracovních sil), zábava (regenerace duševních sil), rozvoj osobnosti (spoluúčast na vytváření kultury).“ (Hofbauer, 2004, s. 13)

„Volný čas je možno chápat jako opak doby nutné práce a povinností a doby nutné k reprodukci sil. Je to doba, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění“ (Pávková, 2002, s. 13)

U M. Vážanského (1994, s. 11) můžeme vidět dělení definic volného času na dva základní směry. Pojetí volného času dělí na pozitivní a negativní. *„Negativní pojetí volného času: Volný čas v tomto slova smyslu znamená zbývající dobu celkového denního průběhu, která zůstala po studijně nebo pracovním podmíněném čase, povinnostech v domácnosti a uspokojení základních biologických potřeb atd. Pozitivní pojetí volného času: Volný čas je charakterizován jako volně disponibilní časový prostor, v němž by volný čas mohl pro jedince znamenat svobodu. Je také dobou, v níž se individuum může nezávisle na jakýchkoli povinnostech výhradně svobodně realizovat a dělat to či ono, k čemu jej nikdo nenutí a k čemu také není podvědomě nucen.“* Tuto Vážanského definici považuji za

velice výstižnou. Oceňuji především náhled na vymezení volného času ze dvou rovin a jejich rozdělení na negativní a pozitivní. Volný čas zde není vymezen jen jako určitý časový úsek, ale jsou zde vyzdvíženy i principy svobody a seberealizace charakteristické pro volný čas.

Definici, která spadá do kategorie negativní, jež spočívá ve výčtu všeho, co do volného času nepatří a postrádá pozitivní složku volného času, uvádí Průcha (2001, s. 274) „*Volný čas je doba, která zůstane z 24 hodin běžného dne po odečtení času věnovaného práci, péči o rodinu a domácnost, péči o vlastní fyzické potřeby (včetně spánku)*“

Pávková (2002, s. 16) se zmiňuje o významu pedagogického vedení a ovlivňování volného času, tak aby byl co možná nejprospěšnější pro samotného jedince, ale také pro celou společnost. „*Podmínkou účinnosti je, aby toto vedení bylo nenásilné, nabízené činnosti pestré a přitažlivé, účast na nich dobrovolná. Míra ovlivňování volného času závisí na věku dětí, jejich mentální i sociální vyspělosti i na charakteru rodinné výchovy. Prostředí, ve kterém děti tráví svůj volný čas, je velmi různorodé. Může to být domov, škola, různé společenské organizace a instituce. Mnoho dětí prožívá své volné chvíle ve veřejných prostranstvích, venku, na ulici, často bez jakéhokoliv dohledu, dokonce i zájmu dospělých.*“ (Pávková, 2002, s. 16)

Obdobně jako ostatní autoři vysvětluje pojem volný čas B. Hájek, který chápe volný čas, jako oblast činností v čase, který je kladen do protikladu doby povinností. A uvádí tuto stručnou definici, kterou můžeme označit za definici pozitivního pojetí. „*Oblast volného času se vyznačuje možností dobrovolné volby činností. Aktivita ve volném čase jsou pro člověka přitažlivé, poskytují příjemné zážitky, možnost odpočinku, relaxace, kompenzace pracovních povinností.*“ (Hájek, 2003, s. 19)

Volný čas plní množství funkcí. Ve výše zmíněných definicích odborníků jsou nejčastěji zmiňované funkce:

- Relaxace – sem řadíme odpočinkové aktivity, které slouží k opětovnému načerpání fyzických i psychických sil.
- Zábava – přerušování každodenního stereotypu, který plyne z povinností člověka.
- Rozvoj osobnosti – tato funkce obsahuje rozvoj osobnosti po stránce tělesné, duševní i sociální.

Mezi další funkce můžeme zařadit:

- Seberealizace – činnost ve volném čase by měla sloužit k uspokojování potřeb každého jedince. V protikladu svým povinnostem si zde může jedinec vybrat činnost, které vede k jeho uspokojení a seberealizaci.
- Socializace – v rámci různých forem využívání volného času dochází ke kontaktu s různými sociálními prostředím. Jedinec si tak může kompenzovat nedostatky rodinného či pracovního prostředí.
- Preventivní funkce – efektivní využívání volného času a správné pedagogické vedení zájmových aktivit slouží také jako prevence před sociálně patologickým chováním.
- Výchovně vzdělávací funkce – volný čas zabírá velkou část života dětí a mládeže, proto především v tomto věku je kladen důraz na plnění výchovně vzdělávací funkce. Jednotlivé volnočasové instituce si kladou za úkol, se podle svých možností a zaměření, zasazovat o rozvoj schopností, dovedností, vědomostí a osvojení morálních hodnot u svých členů. Kavanová Chudý (2005, s. 15) uvádějí, že volný čas je relativně dostupný prostor pro dosahování výchovy a vzdělání. Je to čas, který představuje možnost pro získávání informací z různých oblastí společenského života, vědy, kultury, techniky a to prostřednictvím médií, literatury a účastí na volnočasových aktivitách. Obsah a zaměření výchovného působení má respektovat potřeby a zájmy jak jednotlivců a skupin, tak také potřeby celé společnosti.

Při pohledu na všechny zmíněné definice můžeme spatřit určité společné prvky. Na volný čas je nahlíženo jako na dobu, která nespadá pod čas věnovaný povinnostem či úkolům z nich vyplívajících a zároveň časové vymezení, v němž se můžeme věnovat jakýmkoliv aktivitám podle svého svobodného, dobrovolného uvážení. Právem je však zmiňována i výchovná složka a význam pedagogického vedení a to především u dětí a mládeže. Jak bylo dále zmíněno, volný čas plní řadu funkcí. Aby však tyto funkce mohli být splněny, je důležité rozumné využívání volného času, to přispívá jak tělesnému a duševnímu zdraví, tak také pozitivním mezilidským vztahům. Optimální využití volného času je prospěšné i pro dobrý pracovní výkon.

1.2 Hra

Pod pojmem hra si můžeme představit mnoho, každý může mít na tento pojem svůj subjektivní pohled a pro každého nemusí hra znamenat totéž.

Průcha (2001, s. 75) uvádí hru následovně: „*Hra je forma, která se liší od práce i od učení. Člověk se hrou zabývá celý život, avšak v předškolním věku má své specifické postavení – je vůdčím typem činnosti.*“ Z této či z jiných definic lze jasně usoudit, že hra už svou podstatou patří do volnočasových aktivit. Je to činnost příjemná a radostná. Poskytuje nám nejen pozitivní prožitky či relaxaci, ale při dobře zvolené a vedené hře může a měla by vést k nenásilnému, bezděčnému učení a rozvoji všech složek osobnosti. Hra, jak již bylo zmíněno, doprovází člověka celý život během, ale samozřejmě nezůstává stejná. Mění se charakter i přístup ke hře. Hry bývají složitější a často mají vztah k učení a práci. Obsahová složka her úzce souvisí s individuálními zájmy jedince.

Funkce hry vycházejí především z funkcí volného času. Janiš (2009, s. 38) uvádí těchto 7 funkcí, které může hra plnit:

1. Kompenzační - jako odpočinek po práci.
2. Příprava na výkon určité profese
3. Svobodné sebeuplatnění jedince
4. Sociální – začlenění jedince do společnosti
5. Výchovná
6. Vzdělávací
7. Estetická

Hra je však specifická tím, že se během života mění. Stejně tak se mění její funkce v různých etapách života jedince. Pro dítě má jistě jinou funkci než pro dospělého jedince. Oproti zábavné a poznávací funkci, které budou pro hru typické v dětství, je pro dospělého jedince důležitější její relaxační a kompenzační funkce a význam z hlediska duševní hygieny.

1.3 Zájem

„Termín zájem vyjadřuje relativně stálé zaměření osobnosti. Zajímavému předmětu nebo činnosti přikládá jedinec zvláštní hodnotu, a proto je veden snahou po aktivním styku s ním, neboť mu přináší kladné citové naladění a uspokojení.“ (Hájek, 2008, s. 164)

Zájem a následně jeho realizace a rozvíjení má významnou úlohu pro udržení psychické rovnováhy jedince. Zájmy jsou nejčastěji vyvolávány na základě lidských potřeb, proto při realizaci zájmů dochází i k uspokojování lidských potřeb.

Zájmy, následně i činnosti můžeme rozdělit na aktivní a receptivní. Aktivní chápeme jako zájmy, při kterých jedinec sám vyvíjí činnost, produkuje nějaké hodnoty (sportuje, kreslí, zpívá atd.). Oproti tomu receptivní jsou takové, u jejichž realizace se aktivita omezuje pouze na vnímání konkrétního zájmu (sledování divadelních představení, fancluby, přednášky atd.). Obě tyto úrovně se častokrát doplňují a prolínají. Dále můžeme zájmy rozlišovat podle intenzity na hluboké a povrchní. Hloubkou v tomto případě rozumíme vynaložené úsilí na uspokojení zájmu. Z hlediska časového trvání hovoříme o krátkodobých, dočasných zájmech, nebo naopak o zájmech trvalých. Podle stupně koncentrace na předmět zájmu můžeme rozdělit na zájmy jednostranné a mnohostranné. Hájek uvádí ještě dělení z hlediska společenských norem a to na zájmy žádoucí a nežádoucí, tj. na takové, které se neslučují s obecně platnými společenskými, případně právními normami.

Ve struktuře osobnosti řadíme zájmy mezi vlastnosti aktivačně motivační. Zájmy nás aktivují (motivují) k činnosti zaměřené na uspokojení předmětu zájmu. Mají těsnou souvislost s vlohami a schopnostmi jedince, tedy těmi vlastnostmi, které podmiňují úspěšné vykonávání konkrétní činnosti. Jedinec rozvíjí zejména zájmy, v nichž je úspěšný a dosahuje uspokojení z činnosti. Proto je mimořádně důležitý vztah k určité činnosti. Který se projevuje tím, že předmětu svého zájmu přikládá zvláštní hodnotu a je schopen vyvinout úsilí při jeho naplňování i překonávat překážky.

1.4 Psychohygienu

L. Míček (1984, s. 9) chápe psychohygienu (duševní hygienu) jako „*system vědecky propracovaných pravidel a rad sloužících k udržení, prohloubení nebo znovuzískání duševního zdraví, duševní rovnováhy.*“

Konkrétní pravidla a rady bývají zhodnocovány ve volném čase, který nám poskytuje spoustu možností. Volný čas je z pohledu psychohygieny chápán jako prostor vhodný pro uplatňování postupů, které vedou k upevnování psychického i fyzického zdraví jedince. Proto by i jedinec pod vlivem časově či jinak náročné práce neměl nikdy dlouhodobě zanedbávat svůj volný čas, neboť i ten mu posléze může pomoci při zlepšování pracovních výkonů díky dobrému psychickému a fyzickému zdraví a také odolnosti. Pro účel psychohygieny je však důležité dbát na vhodné využívání volného času, tak aby jeho náplň mohla pozitivně působit na jedince. Volný čas nikdy nebude plnit svou psychohygienickou funkci, když bude využíván k zdravotně či psychologicky škodlivým aktivitám (hazardní hry, alkohol atd.)

Základní funkce psychohygieny spočívá ve snaze o to, aby volný čas každého jedince byl využíván k rozvoji osobnosti, respektive k rozvoji zdravé osobnosti. Funkce zdravotní je v psychohygieně velice významná a nechápe zdraví jen jako nepřítomnost nemoci, ale jako stav plné fyzické, psychické a sociální pohody. A právě k tomuto účelu pojednává psychohygieny o co nejlepším a nejprospěšnějším využití volného času. Právě proto bychom se měli snažit, aby volný čas byl charakterizován těmito prvky:

- spíše aktivní činnost než pasivní
- vstřícností k lidem, světu, ne izolovaností
- optimálním sebeprosazováním a ne vyvoláváním submisivity
- plně vědomou činností a nikoliv impulsivitou i nahodilým chováním
- individuálními projevy
- snahou o sociální integraci
- možností plné emocionální reflexe (Spousta, 1994, s. 37)

Při zařazování činností a sestavování výplně vlastního volného času je třeba respektovat požadavky psychohygieny. Je velmi škodlivé pokud jedinec nemá volný čas pro uskutečňování svých zájmových aktivit nemá. Za příčinu se však dá většinou označit špatná organizace práce a celodenního režimu. I při velikém pracovním zatížení není vhodné dlouhodobější odstranění volného času. To může mít totiž za následek nejen ochuzení vlastního

duševního života, ale také pokles pracovní výkonnosti a z toho pramenící ekonomické důsledky.

Spousta (1996, s. 14) upozorňuje na problém neefektivního vyučování spojeným s nedostatečnou či špatnou znalostí psychohygienických pravidel. Jedinec věnuje svůj volný čas různým speciálním aktivitám, od kterých si slibuje velký rekreační a relaxační zisk. Může se jednat o speciální intenzivní cvičení, různé diety či přílišné nadřazování aktivního pohybu nad spánek.

Je důležité mít vlastní názor na správné využití volného času, pokud však chceme zabezpečit, abychom tento čas využili, co možná nejefektivněji pro naše zdraví je důležitá dobrá znalost psychohygienických pravidel.

2 ZÁJMOVÁ ČINNOST

Do zájmové činnosti řadíme veškerou činnost, kterou si jedinec vybere sám ze své vlastní vůle z různých motivů. Obvykle si jedinec vybírá a rozvíjí ty zájmy, v nichž je úspěšný a dosahuje uspokojení z činnosti. Zájmová činnost plní celou řadu funkcí. Hájek ji definuje takto: „*Zájmové činnosti chápeme jako cílevědomé aktivity zaměřené na uspokojování a rozvíjení individuálních potřeb, zájmů a sklonů. Mají silný vliv na rozvoj osobnosti i na správnou společenskou orientaci.*“ (Hájek, 2007, s. 15)

Pro mnohé je zájmová činnost a hlavně jakýsi úspěch v ní velice důležitý, neboť úspěch v zájmové činnosti může častokrát kompenzovat nezdary či neúspěchy v oblastech jiných (škola, práce). Pro rozvoj zájmové činnosti žáků je třeba budovat ucelenou soustavu příležitostí k uspokojování zájmů. Nejde zde pouze o množství nabízených zájmových činností, ale především o kvalitu a skladbu těchto činností. Je podstatné, aby obsah odpovídal jak potřebám a zájmům jedinců, tak i potřebám společenského rozvoje. Zájmová činnost má ve vývoji života dítěte nezastupitelné místo, může dítěti přinášet osobní citové uspokojení, seberealizaci, může si úspěchy v těchto činnostech kompenzovat neúspěch v jiných a to mu zároveň mu přináší schopnost lépe reagovat v zátěžových, stresových situacích.

2.1 Funkce a organizační formy zájmové činnosti

„*Zájmová činnost plní funkci výchovnou i vzdělávací. Rozvíjí celou osobnost, působí motivačně i socializačně, podporuje seberealizaci. Jako součást volného času plní také úkoly zdravotně hygienické. Může být prostředkem relaxace, odpočinku, duševní i fyzické rekreace a regenerace sil.*“ (Hájek, 2008, s. 165)

Zájmová činnost poskytuje mnoho podnětů pro rozvoj poznávacích procesů (vnímání, představivosti, paměti, fantazie, myšlení, řeči). Na základě vlastní aktivity při zájmové činnosti děti rozšiřují své znalosti a svůj obzor. Učí se využívat své teoretické poznatky a aplikovat je v praxi. Všechny typy zájmových činností umožňují prožívání kladných citů, odreagování od negativních citů, poznávání vlastních možností na základě dobrovolnosti a svobodné volby druhu činnosti.

Důležité pro další vývoj dítěte je, aby konkrétní činnost byla společensky žádoucí. Vyplňuje totiž jako jedna z hlavních činností jejich volný čas a současně je významným prostředkem jejich výchovy. Účast dětí na společensky hodnotné a pedagogicky vedené zájmové činnosti od prvních let školní docházky vytváří návyk zabývat se i ve starším věku a dospělosti společensky užitečnou činností, účelně využívat svůj volný čas.

Velkým problémem může být nenaplnění volného času žádoucí činností. Hájek (2007, s. 9) nahlíží na tento problém následovně: *„Pokud čas dítěte není naplňován žádoucími aktivitami, má dítě (ale i dospělí) sklon k patologickým činnostem (destrukce, agrese, atd.) Nenaplněnost života se kompenzuje kvazičinností – např. gamblerstvím či sledováním nekonečných telenovel. Vlastní zážitek je nahrazován zástupnými příběhy vyráběnými zábavním průmyslem tzv. virtuální reality, život je nahrazován schématy, kdy nesouhlas se vyjadřuje ranou pěstí, a city se skrývají pod záplavou slovních klišé. Neautenticita vede k náhražkám prožívání života samého. Vlastní aktivní činnost je nahrazena virtuální realitou a zapomíná se na starou moudrost, že štěstí je vedlejším produktem vlastní činnosti. Činnost prováděná se zájmem přináší uspokojování základních lidských potřeb“*

Zájmové činnosti bývají z důvodů organizačních děleny do zájmových oblastí. Činnosti si tedy můžeme rozdělit na:

- Technické, které pěstují konstrukční dovednosti, technickou představivost.
- Přírodovědné, ve kterých se účastníci seznamují se základy přírodních věd, dále se zde pěstuje kladný vztah k přírodě a k její ochraně.
- Společenskovední, zde si účastníci osvojují a zdokonalují poznatky o společnosti, její historii, jazykové znalosti.
- Sportovní, které přispívají k rozvoji tělesné zdatnosti a dovednosti v konkrétních disciplínách, ale také k toleranci a smyslu pro fair play.
- Esteticko-výchovné, které formují vztah dětí k estetickým hodnotám, rozvíjejí kreativitu, fantazii, podporují emocionální složku osobnosti.

Aby zájmové činnosti byly pro děti a mládež co možná nejdosažitelnější, existuje v rámci zájmových činností více organizačních forem. Podle množství účastníků můžeme činnost dělit na skupinovou a individuální, se kterou se nejčastěji setkáváme při zájmové

výuce na hudební nástroj. Z jiného hlediska můžeme zájmovou činnost rozdělit na spontánní, příležitostnou a pravidelnou.

Zájmová činnost pravidelná je nejčastěji nabízenou formou činnosti ve sdruženích a střediscích organizujících děti a mládež ve volném čase. Uskutečňuje se pravidelně v intervalech zpravidla nepřesahující týden pod přímým pedagogickým vedením. V rámci pravidelné zájmové činnosti se objevuje několik způsobů zájmových útvarů (kroužků, souborů, klubů, sportovních družstev). Často bývají na konci školního roku zakončovány seznámením veřejnosti s výsledky své činnosti nějakou formou veřejného vystoupení (výstavy, umělecké vystoupení, přehlídky, sportovní akce).

Zájmová činnost příležitostná probíhá také pod přímým pedagogickým vedením. Činnost ovšem neprobíhá v pravidelných intervalech, proto bývá též označována jako nepravidelná činnost. Jedná se o organizované, jednorázové či cyklické, rekreační nebo vzdělávací aktivity. Tyto aktivity jsou časově ohraničené. Řadíme sem sportovní turnaje a závody, poznávací soutěže, koncerty, přehlídky exkurze, divadelní představení, výlety či letní tábory.

Zájmová činnost spontánní probíhá bez přímého pedagogického vedení. Jedná se o průběžnou nabídku činností, jež jsou přístupné pro všechny zájemce. Nemají přesně stanovený začátek ani konec, jsou limitovány pouze provozní dobou konkrétního zařízení. Spontánní aktivity se uskutečňují např. v přírodních prostředích, na otevřených hřištích a sportovištích nebo v čítárnách a knihovnách.

2.2 Nástin vývoje zájmů jedince na základě ontogenetického vývoje

Je zřejmé, že dítě během svého vývoje upřednostňuje různé zájmy. Vývoj dítěte můžeme rozdělit na 5 období, na předškolní věk, mladší školní věk, střední školní věk, starší školní věk, adolescence. V následujícím textu nastíním charakteristické rysy těchto vývojových období v souvislosti s vývojem zájmů.

Předškolní věk: Toto období začíná 4. rokem, kdy dítě ukončilo základní řečový a pohybový vývoj a končí vstupem do školy. Činnost je v tomto období charakterizována především hrou, chtějí dohromady s jinými dětmi ve skupině, rozvíjí se jejich sociální citění. Pozornost je stále kolísavá, nestálá, nedokáží se zpravidla na jednu činnost soustředit víc než půl hodiny. Mezi základní potřeby patří pohyb a komunikace, zájmy jsou nevyhra-

něné. Složení kroužku pro děti v tomto období by mělo být pestré na skladbu aktivit a zároveň časově nenáročné. Zájmová činnost, která se uskutečňuje prostřednictvím hry, má sloužit pro pohybový rozvoj, rozvoj řeči a komunikace, podporu fantazie, získávání pracovních návyků, rozvoj sociálních vztahů. Mezi konkrétní hry, které rozvíjí tyto vlastnosti a dovednosti, můžeme zařadit: hry s míčem, jízdu na koloběžce či tříkolce, skákání přes švihadla. Krom pohybových aktivit jsou také oblíbené především u chlapců nejrůznější stavebnice, puzzle, dopravní hry, autodráhy, železniční modely, u dívek jsou to pak hry s panenkami a jejich doplňky, hry s příslušenstvím malých domácností. Už v tomto věku je možno zařadit jednoduché společenské hry: hry s kostkou, karetní, pexeso.

Mladší školní věk: Období začíná nástupem na základní školu. Typické pro toto období přechodu ze světa her do světa povinnosti a práce, ale také srovnávání a soutěžení. Oblíbené jsou pohybové aktivity, zájem však stoupá i o klidové zájmové činnosti. Dítě je již schopné soustředění po delší časový úsek, zvyšuje se tělesná výkonnost, zlepšuje se svalová koordinace. Často se střídá intenzita tělesné energie, která je spojená s kolísavostí zájmů. Charakteristické je časté střídání zájmů i organizovaných volnočasových aktivit a kroužků. Zájmová činnost pro děti v tomto období už začíná být více specializovaná podle okruhu zájmu, které dítě má. Začínají navštěvovat pravidelně zájmové útvary. Obliba pohybové aktivity vyúsťuje členstvím ve sportovních oddílech. Děti začínají navštěvovat kroužky, které jsou zaměřené esteticko-výchovně (hra na hudební nástroj, výtvarná výchova, modelářství). Rozvíjí se také technické a konstrukční zájmy.

Střední školní věk (2. stupeň ZŠ): Začíná se projevovat pohlavní vyspívání, tělesný vývoj nepostupuje rovnoměrně, dochází k tělesné disproporcii, z čehož vyplývá i určitá neohrabanost v motorice. V myšlení se vyvíjí schopnost abstraktně logických operací a následně i logická paměť. Zvyšuje se touha po dobrodružství, vytvářejí se ideály. Dítě si uvědomuje rozdíl mezi tím, co chce a svými možnostmi, což se může projevat odklonem od kreativity k preferování mechanických činností či k postupům podle přesného návodu. Rozdíl u dětí v tomto věku oproti předchozí etapě spočívá přesunu zájmu především od činnosti k sociálním kontaktům v kolektivu. Pakliže tyto kontakty nejsou budovány, dítě často začne po určité době ztrácet zájem o takový kroužek. Zájmová činnost začíná být v tomto věku již úzce specializovaná a její náročnost se zvyšuje. Děti začínají zajímat výrazně o elektroniku a práci na PC. Rozvíjí se zájem o literaturu, filmování, herectví, fotografování, chovatelství zvířat. Často se prohlubuje zájmová činnost, která byla zahájena již

v nižším věku. Začínají se rozvíjet zájmové činnosti spojené s přírodou (ekologie, ochrana přírody, tábornictví).

Starší školní věk (Střední školy): Dovršuje se pohlavní zrání. V tělesném vývoji se vyvažují tělesné proporce, roste svalstvo, zvyšuje se tělesná výkonnost. Dívky dostávají ženské tvary, chlapci mutují a začínají jim růst fousy. V tomto období se objevuje tzv. černo-bílé myšlení není ochota ke kompromisům či zlaté střední cestě. V tomto období se objevuje radikalismus a to nejen v oblékání či slovním projevu, ale i vyhledáváním mimořádných zábav, které mohou být nebezpečné. Zájmy se oproti předchozímu období stále více prohlubují, ale i přeskupují, některé zase pod vlivem nových povinností zanikají. Vzrůstá zájmová činnost receptivního charakteru (filmové kluby, CD, DVD atd.). Volný čas je využíván k vyhledávání sociálních kontaktů. Zvyšuje se také zájem o kontaktní sporty.

Adolescence: Tělesný a duševní vývoj se stabilizuje. Zvyšuje se nejen výkonnost, ale také vytrvalost. Potřeba kontaktu s osobami opačného pohlaví staví do popředí společenské zábavy. Objevuje se snaha po ekonomické nezávislosti, popřípadě již snaha o založení vlastní domácnosti, což vede k dočasnému nebo trvalému přerušování předchozích návštěv zájmových útvarů. Ke svým zájmům, pokud jsou dostatečně hluboké, se jedinci vrací později. Pro některé se jejich dřívější zájmová činnost stala zdrojem obživy.

2.3 Sportovní zájmová činnost

Sport je význačný společenský fenomén v lidském životě a v různých formách většinu z nás provází od dětství až do pozdního seniorského věku. Při současném způsobu života je rozvíjení pohybových a tělesných dovedností důležitým základem pro vybudování všeobecné tělesné kondice a pohybové gramotnosti. Tento úkol plní především školní tělesná výchova a zájmové sportovní aktivity ve volnočasových zařízeních. Školní tělesná výchova je součástí komplexního vzdělávání, tj. povinných výukových programů mateřských, základních, středních i vysokých škol. Vyučovací procesem v rámci školní docházky a dalšího studia prochází veškerá populace a působení škol všech typů a stupňů je v tomto procesu nenahraditelné.

V současné době, kdy je člověk postupně čím dál víc odtržen od přírody a vystaven mnoha psychickým tlakům, u dětí a mládeže především v podobě školy, se dostávají do popředí sportovní aktivity jako prostředek regenerace a aktivního odpočinku. Z hlediska podávaných výkonů, úsilí a času, který sportovní činnosti věnujeme, můžeme sport rozdělit na vrcholový a rekreační.

Kadeřávková (1988, s. 23) definuje vrcholový sport následovně: „*Vrcholový sport vyžaduje vědecky a technicky podloženou přípravu spojenou s kompenzačním a regeneračním cvičením. Týká se pouze úzkého kruhu talentovaných jedinců. Pro přípravu těchto sportovců se vytvářejí optimální podmínky, které umožňují dosahování vrcholové výkonnosti. Ta je pak zábavou obyvatelstva a současně prostředkem reprezentace státu.*“ Hlavním cílem vrcholových sportovců je dosahování stále lepších výkonů, na které nestačí jen talent, ale skrývá se za nimi každodenní tvrdá práce.

Oproti tomu u rekreačních sportovců je sport stále považovaný za určitý druh duševního odpočinku a rehabilitace. „*Rekreační sport zahrnuje pohybovou aktivitu, která se provádí ve volném čase. Je zaměřená na zvyšování tělesné i duševní kondice, na upevňování zdraví, na regeneraci sil po práci, na vyrovnání nepříznivých vlivů, stresu a nezdravého životního prostředí, na prevenci civilizačních chorob*“ (Kadeřávková, 1988, s. 24)

Sportovní aktivity můžeme dále dělit na kolektivní a individuální, kam řadíme atletiku, plavání, lyžování atd. Mezi kolektivní sporty jsou nejoblíbenější fotbal, hokej, basketbal, florbal, volejbal. Sport má kromě zmíněné kompenzační, relaxační či rehabilitační funkce ještě funkce jiné. Sport vytváří základnu pro rozvoj sociálních kontaktů, slouží jako prevence před sociálně patologickými jevy. Sport také rozvíjí mnoho schopností a dovedností:

1. Senzorické schopnosti a dovednosti
 - Smyslová senzibilita (rozlišovací čivost, vnímání prostoru, času...)
 - Vysoká úroveň pozornosti
2. Senzomotorické schopnosti a dovednosti
 - Silové schopnosti
 - Senzomotorická flexibility (ohybnost)

- Senzomotorická rychlost a tempo
 - Schopnost rovnováhy těla
 - Statická a dynamická přesnost
 - Senzomotorická koordinace
 - Senzomotorická vytrvalost
3. Intelektuální schopnosti a dovednosti
- Všeobecná inteligence
 - Pohybová inteligence
 - Hráčská inteligence
4. Estetické schopnosti a dovednosti
- Schopnost interpretace
 - Schopnost kreace (Macák, Hošek, 1989)

V České republice bylo k 31. 8. 2010 zaregistrováno 205 občanských sdružení působících v oblasti sportu, které spolupracují s ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Tyto sdružení nabízí nejrůznější sportovní aktivity, ať už se jedná o fotbal či hokej nebo závody psích spřežení. I přesto, že největší zastoupení ve sportovních aktivitách mají děti a mladí lidé, začíná se v dnešní době čím dál víc prosazovat aktivní život seniorů a k tomu vhodné programy. Velmi významný je také nárůst občanských sdružení působících v oblasti sportu pro handicapované spoluobčany.

2.3.1 Sportovní aktivity podle věku dětí

Pohybová aktivita je důležitá pro člověka v každém věku, u dětí to platí dvojnásob. Nejen jako prostředek proti obezitě, ale také k zdravému somatickému vývoji dítěte. Doporučený rozsah pohybových činností dítěte vypadá následovně:

4 – 6 let	25 %	6 hodin
7 – 11 let	20,8 %	5 hodin
12 – 14 let	16,6 %	4 hodin
15 – 18 let	12,5 %	3 hodin

Tab. 1 Doporučený podíl denní pohybové aktivity dětí v procentech a hodinách

Předškolní věk: V předškolním věku dítě tráví velké množství času pohybem a „sportováním“. Kvalita pohybů se zvyšuje, dítě se učí i složitější pohyby jako je např. jízda na bruslích, plavání, jízda na lyžích, jízda na kole, překážkový běh, kopaná atd. Důležité je pro děti tohoto věku rychlé střídání činností, jednotvárná činnost je nebaví a nejsou schopny ještě vytrvalejšího soustředění. Činnost by měla být dynamická. Nejlepší druhy aktivit jsou takové, při kterých se rozvíjí celková obratnost dítěte. Toto období je velmi důležité pro upevňování kladného vztahu dítěte ke sportu, proto je důležité pro dítě vymýšlet takové aktivity, které je budou bavit a zároveň rozvíjet. Obecně považujeme za formu sportovních aktivit především různé modifikace dětských her.

Mladší školní věk: Pokračuje vysoká potřeba pohybu, dítě potřebuje věnovat pohybu stejný čas, jaký stráví ve škole. Pohyb se má skládat zejména z her, které se ovšem více zaměřují na rozvoj koordinace pohybů a spolupráce v kolektivu (skupinové hry) – přihrávky, kombinace atd. V tomto období je možné postupně začínat se sportovním tréninkem, rozvíjí se mrštnost a obratnost.

Střední školní věk: Začíná se projevovat předpubertální období s velmi vysokou potřebou pohybu, zároveň si děti udržují velkou pružnost a kloubní pohyblivost. V tomto období si děti již vybírají konkrétní sporty, kterým se chtějí dlouhodoběji věnovat. Nemělo by však docházet k nepřiměřené zátěži, která by neměla na pozitivní dopad na dítě ani na jeho zájem o sportovní aktivitu.

Starší školní věk: V tomto období probíhá puberta spojená s velmi rychlým růstem, mění se utváření těla, složení těla, zvyšuje se svalová síla, nezvyšuje se však pevnost vazů a šlach, dozrávají kosti. Díky zmíněným změnám se právě toto období z hlediska pohybové aktivity hodnotí jako velmi kritické. Je třeba stále podporovat pohybovou aktivitu, ale zároveň je také velmi důležité sledovat svalový vývoj a dbát na správné držení těla, podporovat rovnováhu v rozvoji postavy především kompenzačními cviky na zádové

a břišní svalstvo, které může výrazně ochabovat kvůli sedavému způsobu života. Sportovní aktivity by i nadále měly být pestré, protože jednostranná zátěž může způsobit jednostranný rozvoj určitých svalových partií na úkor jiných. V tomto období se do popředí zájmů dostávají vrstevnické skupiny, i proto je důležité, aby byl pro dítě sport zábavou, které se chce věnovat i nadále, aby nebyl sport vyměněn dítětem za patologické jevy, které může vliv vrstevnické skupiny přinést.

Adolescence: V tomto období výrazně klesá podíl času stráveného sportem, často i samotný zájem o sport. To je zapříčiněno především přípravou na další studium nebo pro některé již zaměstnání. Význam sportu však pro somatický vývoj neklesá. Ze sportu se stává zdroj aktivního odpočinku.

Jak bylo v této kapitole o sportovních aktivitách zmíněno, sport hraje důležitou úlohu v životě člověk, ať už se jedná o děti, dospělé či seniory. Zanedbávání pohybové složky může vést k nepříjemným důsledkům, především v současné době, kdy stále přibývá obézních lidí a lidí trpících kardiovaskulárním onemocněním, jehož příčina je taktéž přímo spjata s nezdravým životním stylem a obezitou.

2.4 Pracovně-technická zájmová činnost

Pávková (2002, s. 99) definuje pracovně technickou činnost následovně: „*Napomáhají k systematickému zdokonalování manuálních dovedností, obohacují vědomosti o technické poznatky i umožňují aplikaci těchto poznatků v praxi. Prostřednictvím mnohostranné činnosti se prohlubuje zájem žáků o tvořivou práci, o přiměřenou účast na řešení současných problémů vědy a techniky. Také lépe chápou význam odborné kvalifikace v době rychlého rozvoje vědy a techniky.*“

Pracovně-technická činnost zaznamenala v posledních letech nepřehlédnutelný pokrok. Dříve vyloženě manuální technickou činnost postupně nahrazují nové technologie. Práci s nejrůznějšími materiály či stavebnicemi postupně děti vyměňují za moderní přístroje výpočetní techniky. Díky moderním technologiím je však pracovně-technická činnost o mnohé věci bohatší a nabídka těchto aktivit širší. Mezi okruhy pracovně-technických činností můžeme zařadit práci s materiály různého charakteru (dřevo, kov, papír, textil, sklo,

modelovací hmota), práce se stavebnicemi, opravářské práce, modelářské práce, příprava pokrmů, výpočetní technika.

Hájek (1996, s. 33) uvádí výčet zásad, které by se u pracovních-technických zájmových aktivit měli nacházet.

- možnost jedince samostatně si vybrat zájmovou pracovní aktivitu
- v zájmové pracovní činnosti by neměla chybět originalita, zajímavost, pocit uspokojení
- podpora informovanosti, kvalifikace, rekvalifikace
- umožnění aktivit všem, bez ohledu na věk či technickou vyzrálost
- umožňování aktivního odpočinku, relaxace
- kompenzace pracovních neúspěchů, nedostatku pohybu a tvořivosti
- prospěšnost jak pro jedince, tak i pro celou společnost a přírodu

Pracovních-technická činnost plní také jako ostatní zájmové aktivity celou řadu funkcí: relaxační, rekreační, zábavnou, socializační, kognitivní, estetickou a další. Velký význam má zvládnutí různých technických činností pro jedince i do budoucího profesního či soukromého života. Žáci mohou v těchto činnostech nalézt opravdové uspokojení a proto pracovních-technické činnosti také výrazně přispívají k profesní orientaci žáků základních škol.

2.5 Přírodovědná zájmová činnost

Pávková (2002, s. 99) uvádí pod pojmem přírodovědná zájmová činnost takové aktivity, které vedou k utváření a rozšiřování znalostí o přírodě, zároveň pěstují kladný vztah k přírodě a k její ochraně. Rozvíjejí zájem v oblasti chovatelství a pěstitelství. Tyto činnosti by měli využít spontánního zájmu a citového vztahu k živé i neživé přírodě k vytváření a formování pocitu morální odpovědnosti za ochranu přírody a k vytváření správných postojů k životním hodnotám.

Náplní zájmové činnosti v oblasti přírodovědné by měla být práce už s těmi nejmenšími dětmi. V rámci činnosti by měla být snaha vést děti k osvojení si základních poznatků

v oblasti zoologie a botaniky. Rovněž by si měli účastníci v rámci těchto aktivit osvojit konkrétní dovednosti spojené s ochranou přírody a jejich celospolečenský význam. Základní prvotní činností jsou vycházky spojené s pozorováním přírody, rostlin, živočichů. Úkolem by mělo být poznávání způsobů života živočichů a fungování přírodního systému. S narůstajícím věkem je pak možné specializace na konkrétní zájmové činnosti (rybářství, včelařství, ekologie, botanika atd.).

Pod oblastí přírodovědné zájmové činnosti se skrývá velký počet aktivit, který Pávková (2002, s.100) rozřazuje na 8 okruhů

- pozorování přírodních objektů živé přírody a neživé přírody
- pěstitelství - pěstování plodin, rostlin, práce na zahradě
- chovatelství – chov domácích zvířat, drobného hospodářského zvířectva, akvaristika
- ekologické aktivity
- práce s odbornou a populárně-naučnou literaturou
- vedení přírodovědné dokumentace - herbáře, výstavky, fotodokumentace, záznamy o pozorování
- spolupráce s konkrétními institucemi – muzea, zoologické a botanické zahrady, planetária, ekologická sdružení
- specializovaná zájmová činnost – rybářství, včelařství, myslivost

2.5.1 Ekologické aktivity

V dnešní době, která spojená s řadou přírodních katastrof, vymírání živočišných či rostlinných druhů, vyvstává čím dál větší potřeba aktivit spojených s její ochranou. Nejspíš právě z tohoto důvodu se velké oblibě těší ekologické aktivity.

Počátky zrodu ekologických aktivit můžeme datovat na přelom 18. a 19. století. Velkou roli v tomto období hrála proměna přírody v důsledku bouřlivého rozvoje průmyslu. Zpočátku to nebyla organizovaná hnutí, ale iniciativa vlastníků půdy, na které byly

vzácné a zároveň ohrožené lokality, z iniciativy přírodovědců pak vznikají první chráněná území.

Vznik soukromých či nevládních organizací, tak jak je známe v současnosti, přináší konec 60. a začátek 70. let. Tyto organizace začínají doslova bojovat za ochranu životního prostředí. V roce 1971 vzniká zřejmě celosvětově nejznámější ekologické hnutí s názvem Greenpeace.

Po druhé polovině se začínají některé z hnutí transformovat na politické strany. Vzhledem k tomu, že v této době roste zájem o ekologii, mají i tyto nové politické strany postupem času silné zastoupení. Lidé začali vnímat v 70. letech ekologické problémy za natolik závažné, že v roce 1972 proběhla v Stockholmu konference OSN o životním prostředí a následující rok 1973 byl vyhlášen světovým rokem životního prostředí. Toto vše se promítlo i do dění v naší republice. Roku 1974 vzniká v Československu z iniciativy Ústavu krajinné ekologie ČSAV v Praze a za účasti, Ústředního domu pionýrů a mládeže a časopisu Mladý svět, ekologické hnutí pod názvem Brontosaurus.

Toto hnutí funguje nepřetržitě od svého vzniku až do dnes, pouze s nutnými změnami v organizační struktuře po roku 1989. V současné době je Hnutí Brontosaurus nevládní neziskovou organizací, předmětem zájmu je práce s dětmi a mládeží do 26 let. Programem a cílem tohoto hnutí je vychovávat k ekologickému jednání. *„Vychovávat sebe i ostatní k trvale udržitelnému způsobu života a k přátelskému a aktivnímu přístupu ke společnosti i jejímu přírodnímu a kulturnímu dědictví. Uplatňovat výchovu zkušeností a prožitkem, zejména smysluplnou prací, vlastním příkladem, hrou a bezprostředním kontaktem s přírodou. Pořádat nápadité pracovní a zážitkové akce. Snažit se dávat si navzájem radost. Pomáhat zejména mladým lidem vytvářet kolektivy umožňující pocit sounáležitosti, uznání a seberealizace. Vlastní prací, činem a příkladem pomáhat při ochraně životního prostředí a krajiny a při ochraně a záchraně přírodních, kulturních a historických památek. Zajímat se o problémy společnosti, přírody a krajiny. S ohledem na potřeby a názory jiných lidí hledat společná řešení. Podporovat snahy o odklon od konzumního způsobu života. V tomto duchu působit na jednotlivce, jiné organizace i na celou společnost.“* (Programové cíle [on-line], 2011)

K roku k 1994 se v České republice se 14 organizací dětí či mládeže výslovně hlásí k myšlenkám ochrany přírody a ekologické výchově. Mezi tyto patří: Asociace Brontosau-

ra, Asociace turistických oddílů mládeže, Česká tábornická unie, Expedice Natura, Hnutí brontosaurus, Duha, Junák, Květ, Kondor, Lesní liga moudrosti, Pionýr, Sdružení ekologických a přírodních center (Sepcenet), Šternberkovo přírodovědné muzeum dětí, Woodcrafter.

2.6 Společenskovědní zájmová činnost

Do oblasti společenskovědních činností spadají takové aktivity, které směřují jednak k poznání současného společenské dění, dále také k některé historické souvislosti. Rozvíjí vztah k vlasti, k mateřskému jazyku, k demokratickým a humanistickým tradicím našeho národa. (Pávková, 2002, s. 98)

Obsahem společenskovědní zájmové činnosti, především u dětí mladšího školního věku, může být také výchova jedince k orientaci v běžném životě. Osvojení základů morálky a správné komunikace, hygieny a celkově zdravého životního stylu. Základní oblasti ve společenskovědní zájmové činnosti můžeme rozdělit na sběratelství, výchovu k vlastenectví, k rodičovství a partnerství, společenskou výchovu, jazykovědu. Společenskovědní zájmové činnosti nabízejí mnoho forem druhů činností k získávání a upevňování poznatků.

Okruhy společenskovědních zájmových činností, jak uvádí Pávková (2002, s. 98)

- poznávání významných objektů v okolí místa bydliště – zdravotnická zařízení, školy, kulturní podniky, instituce pro volný čas aj.
- seznamování s historicky významnými památkami
- poznatky o životech a dílech významných osobností
- sledování společenských a politických a následná diskuse na toto téma
- oslavy významných výročí a státních svátků
- uctívání a dodržování tradic školy či školského zařízení – ples, den otevřených dveří, oslavy výročí vzniku atd.
- společenské akce dětí pocházejících z různých měst či států
- poznatky o vzniku, významu a následném dodržování lidových tradic

- seznámení se s náboženskými a filozofickými směry
- zájmové studium cizích jazyků

U společenskovedních zájmových činností je důležitá zábavná a motivační forma činnosti. Ne často jsou oblasti činností společensko vědní činnosti ve středu zájmů mladých lidí, proto je důležité nějakou zábavnou formou, se snažit o probuzení touhy po poznání a osvojení si poznatků v konkrétní oblasti.

2.7 Esteticko – výchovná zájmová činnost

„Utvářejí a formují estetické vztahy dětí k přírodě, společnosti a jejím materiálním a kulturním hodnotám. Činnosti jsou zaměřeny na rozvíjení výtvarného, hudebního, literárního, dramatického a hudebně-pohybového projevu, na kulturu chování a výchovu vkusu, rozvoj tvořivosti.“ (Pávková, 2002, s. 100)

Esteticko-výchovná činnost nemusí být vždy jen produkční či reprodukcí. V rámci esteticko-výchovných činností jsou obsaženy také receptivní formy této činnosti (četba krásné literatury, návštěva divadelního či hudebního představení, přehlídky, výstavy atd.). Významnější z hlediska využití volného času jsou tvořivé aktivity. Tyto činnosti přináší nové emocionální zážitky, zkušenosti, mohou se stát významným motivačním prvkem pro další budoucnost.

Okruhy esteticko-výchovných zájmových činností můžeme dělit, jak uvádí Spousta (1998, s.39) podle druhu umění na hudební, výtvarné, filmové, literární, taneční, divadelní. Dále je dělíme podle formy činnosti na receptivní nebo reprodukcí a produkční.

Pávková (2002, s. 101) rozděluje esteticko-výchovné zájmové činnosti pouze na tři okruhy, kam postupně řadí:

1. Výtvarné zájmové činnosti

- výtvarné osvojování skutečnosti, s využitím různých technik (kresba, modelování, grafické techniky, kombinované techniky)
- práce s výtvarnými prostředky spojená s experimentováním (hry s barvou, dekorativní práce)

- vzdělávání v oblasti umění (návštěvy výstav, práce s literaturou o výtvarném umění)
- aplikace estetických a dalších požadavků na životní prostředí, kultura chování, stolování, kultura těla a oblékání.

2. Hudební zájmové činnosti

- sborový a sólový zpěv
- hudební hry
- hudebně-pohybové a taneční hry, hry se zpěvy, tanec, pohybová improvizace při hudbě, cvičení při hudbě
- hra na hudební nástroje
- poslech hudby (reprodukováná hudba, koncerty, vystoupení dětí, pedagogů);
- zacházení s nejrůznější zvukovou technikou
- vzdělávání, osvojování poznatků (besedy, práce s literaturou, návštěva muzeí, míst spojených s životem umělců).
- členství v některém z klubů přátel hudby

3. Literárně-dramatické zájmové činnosti

- četba
- reprodukční činnosti (vypravování, přednes, dramatizace);
- tvořivé literární a dramatické činnosti (pokusy o literární a dramatickou tvorbu);
- návštěvy kulturních představení (divadlo, kino, besedy s umělci, návštěvy míst spojených s životem umělců).
- členství v dramatickém souboru

Umělecká činnost plní rozmanitou řadu funkcí. *„Je li pro jednoho pouhým obohacením duševního života, pro jiného se stává životní nezbytností, nutnou podmínkou jeho*

lidské existence. Mnohým nepochybně přináší radost, povznáší, zušlechťuje a posiluje.“ (Spousta, 1998, s. 30)

Konkrétní funkce můžeme, jak uvádí Spousta (1998, s31), zahrnout do 4 samostatných bloků: bazální funkce, formativní funkce, terapeutické funkce, rekreační funkce. Tyto bloky funkcí vznikly seskupením vždy několika funkcí na základě určitého společného znaku.

Mezi bazálními funkcemi můžeme zmínit funkci estetickou. Umění naplňuje tuto funkci tím, že evokuje estetické zážitky příjemné pocity spojené s krásou umění. Estetickou funkci můžeme také označit za jednu ze základních funkcí umění, která těsně souvisí i s ostatními funkcemi např. formativní, pedagogickou či terapeutickou. Jako další můžeme zařadit do této skupiny funkci komunikativní. Prostřednictvím umění můžeme vyjadřovat své názory, postoje, životní zkušenosti. Významná je i funkce kognitivní.

U formativních funkcí můžeme hovořit o funkci kompenzační, umělecká činnost nám může sloužit jako způsob aktivity, která vede uspokojení našich potřeb, jako únik před každodenním stereotypem. Spousta (1998, s. 35) dále vyzdvihuje demokratizační a humanizační význam umění a uvádí, že umění zvyšuje a zjemňuje vnímavost člověka, že ho tvoří citlivějším k utrpení jiných, že ho zbavuje agresivity a stává se tolerantnějším.

V rámci terapeutických funkcí lze vyčlenit další specifické funkce. Do nichž náleží funkce, která se objevuje u všech druhů zájmových činností tj. funkce relaxační a s ní související funkce psychoterapeutická. Esteticko-výchovná činnost může sloužit jako nástroj rehabilitace a relaxace, pomáhá snižovat psychické napětí a udržovat psychickou rovnováhu.

Do posledního bloku rekreačních funkcí můžeme zařadit funkci sociálně integrační. Ta se uplatňuje prostřednictvím společných zážitků při setkáních na koncertech, výstavách či divadelních představeních. Velice důležitou je i funkce zábavná. Umění dokáže rozptýlit, pobavit a odtrhnou od každodenních starostí.

Jak bylo v této kapitole zmíněno, zájmová činnost hraje velmi významnou roli v životě každého jedince a plní celou řadu důležitých funkcí (relaxace, zábava, rozvíjení osobnosti, seberealizace, socializace) společných pro všechny oblasti zájmových činností. Různorodost organizačních forem a oblastí těchto činností zabezpečuje každému jedinci možnost výběru takové aktivity, která mu zabezpečí zdravé naplnění volného času. Zájmo-

vá činnost nabízí možnost odhalit a rozvinout svůj potenciál v konkrétní činnosti, což je významné především pro děti a mládež, pro tuto věkovou skupinu je dále zájmová činnost významná svou preventivní funkcí před sociálně patologickými jevy. Vyplňování volného času vhodnou aktivitou je však neméně důležité i pro dospělé, kde její hlavní význam tkví převážně v aktivním odpočinku a vytržení z denního stereotypu či jako prevence syndromu vyhoření. U seniorů pak zájmová činnost výrazně napomáhá zlepšovat celkovou kvalitu života.

3 NEJVÝZNAMNĚJŠÍ SPOLKY, SDRUŽENÍ A STŘEDISKA VOLNÉHO ČASU PRO DĚTI A MLÁDEŽ

V této kapitole budu zabývat nejvýznamnějšími a nejpočetnějšími organizacemi, které disponují nabídkou zájmových, volnočasových aktivit na území České republiky. Postupně zmíním sedm takovýchto organizací, které považuji za nejzásadnější. Mezi těmito jsou následující: Česká obec sokolská (Sokol), Junák, Česká tábornická unie, Pionýr, Duha, YMCA a YWCA, Dům dětí a mládeže (DDM), nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (NZDM). Nastíním jejich historii, poslání, cíle, nabídku volnočasových aktivit.

Sdružení dětí a mladých lidí na území ČR můžeme zařadit do pěti základních typů. Nejvíce členů zahrnují sdružení všestranného obsahu se základním posláním výchovy k občanství, kam řadíme Junák a Pionýr. Dalším typem jsou sdružení zájmová, která se specializují na konkrétní zájmovou oblast. Za nejvýznamnější sdružení tohoto typu můžeme označit tělovýchovné hnutí Sokol. Významným svým posláním překračovat hranici individuálního zájmu a zároveň působit ve prospěch i ostatních lidí jsou sdružení veřejně prospěšná. Mezi těmito můžeme nalézt ekologické hnutí Brontosaurus, mládež Červeného kříže či sdružení hasičů. Dalším typem jsou sdružení odborů a politických stran, obliba těchto sdružení rostla v devadesátých letech v Německu a Rakousku, kde tvořily takřka 30% všech sdružení. U nás se však taková sdružení netěšily nikdy velké oblíby. O poznání většího zájmu se těší nábožensky orientovaná hnutí, i když i v těchto počet mladých členů v posledních letech klesá. Nejrozšířenější sdružení dětí a mládeže tohoto zaměření nese název YMCA.

3.1 Sokol

Česká obec sokolská (ČOS) je v České republice čtvrtým nejpočetnějším občanským sdružením, jeho členská základna dosahuje počtu takřka 190 000 členů, kteří se dobrovolně věnují sportům, pohybovým aktivitám v oddílech sokolské všestrannosti, dále pak kulturní činnosti, především ve folklórních a loutkářských souborech.

Založení Sokola datujeme do šedesátých let 19. století. Vznikl z iniciativy dr. Miroslava Tyrše a Jindřicha Fügnera, kteří prosazovali kromě oživení národní kultury i fyzickou zdatnost každého jedince. Dne 16. 2. 1862 vzniká Tělovýchovná jednota Pražská, později nazvaná Sokol.

Zlatý věk prožil Sokol mezi světovými válkami (1918 - 1938), v této době dosáhl na našem území ohromného věhlasu a stal milionovou organizací. V jeho řadách byli i význační politici včetně prezidentů Masaryka a Beneše. Svépomocí budované sokolovny vznikaly i v malých obcích. Sokolští závodníci reprezentovali úspěšně ČSR na olympiádách a mezinárodních přeborech. Sokol se vždy snažil, aby jeho program byl co nejvíce všestranný, přitažlivý pro všechny vrstvy společnosti a věkové kategorie. Kromě pravidelného cvičení se pořádaly různé soutěže, veřejná vystoupení, kulturní besedy, šibřinky, výlety, zájezdy do ciziny, tábory mládeže, divadelní a loutková představení, hudební a pěvecké koncerty, přednášky, výstavy, vydávala se řada časopisů a příruček. Vyvrcholením činnosti se staly všesokolské slety.

Sokol měl ale i svá stinná období, poprvé v roce 1915, kdy byla zastavena jeho činnost během první světové války. Druhým takovým obdobím byla druhá světová válka, kdy Sokol zlikvidovali nacisté. Nejdélší nepříznivé období si prožil Sokol mezi lety 1948-1990. Následně po válečném období přišla éra komunismu na našem území, to s sebou neslo i nepříznivé podmínky pro Sokol a ostatní zájmové organizace. Došlo k sjednocení tělovýchovy. Řídícím orgánem se stal Státní výbor pro tělesnou výchovu a sport, pod který spadalo i řízení dobrovolných sportovních organizací. Výraznější pokusy o obnovu sokola můžeme zaznamenat v roce 1968 v období Pražského jara. V tomto období se pokusili bývalí přední činovníci o obnovu Sokola. Sešly se stovky bývalých sokolů a založili tehdy přípravný výbor pro obnovu sokolské organizace. Krátce na to však vše přerušil vpád ruských vojsk a následná normalizace.

Na lepší časy začalo svítat až na podzim roku 1989, kdy situace v Evropě naznačovala pád železné opony. V této době se začínají opět scházet bývalí sokolští činovníci a proto již v týdnu po 17. listopadu 1989 byl oficiálně ustanoven přípravný výbor Sokola, který ihned podnikl přípravy na svolání zájemců a obnovení sokolské činnosti. Ustavující sjezd obnoveného Sokola se konal v neděli 7. ledna 1990.

Tělovýchovný proces prošel za celou dobu svého trvání až do dnes rozsáhlou proměnou. Sokolské cvičení se snaží dát své koncepci nový ráz. V současné době je koncipováno jako všeobecná průprava pro děti a kondiční průprava pro dospělé. Pro přilákání nových příznivců byla inovována forma i obsah činnosti. Objevují se turistické akce a soutěže, soutěže ve všestranném víceboji pro děti i dospělé, cvičení a výlety pro seniory atd.

Hojně také přibývají nové sporty, které se v současné době rozvíjí. Odbor sportu ČOS eviduje momentálně osmdesát různých sportovních odvětví. I přes některé nové trendy Sokol stále pokračuje ve výchovném procesu i kulturních činnostech a v tradici všesokolských sletů.

Pro všechny české obce sokolské jsou závazné sokolské stanovy a všechna jejich ustanovení. Tyto stanovy se skládají z 12 článků. Ve stanovách můžeme najít také cíle a poslání České obce sokolské, nacházejí se ve druhém článku a jsou definovány takto: „*Posláním a cílem ČOS je zvyšovat tělesnou zdatnost svých členů vychovávat je k čestnému jednání v životě soukromém i veřejném, k národnosti, rasové a náboženské snášenlivosti, k demokracii a humanismu, k osobní skromnosti a ukázněnosti, k lásce k rodné zemi a úctě k duchovnímu dědictví našeho národa, přičemž vychází z odkazu Miroslava Tyrše a Jindřicha Fügnera.*“ (Stanovy COS [on-line], 2007)

Ve stanovách je dále zmíněna symbolika, členství (za jakých podmínek vzniká a zaniká), v dalším článku jsou rozepsána práva a povinnosti členů, článek 6 se zabývá organizačním uspořádáním členů, v sedmém článku je definovaná tělocvičná jednota (Základní organizační jednotka ČOS), osmý článek definuje sokolskou župu (Župa je sdružení jednot v rámci příslušného kraje), devátý se zabývá ústředními orgány (sjezd, výbor, předsednictvo, kontrolní komise), desátý článek nese název Hospodaření, majetková práva a jejich ochrana, článek číslo jedenáct popisuje kontrolní činnost a v poslední článku jsou zmíněna společná ustanovení.

Nabídka zájmových činností České obce sokolské je velmi široká. Většinu těchto činností můžeme zařadit do jedné ze čtyř oblastí: sport pro všechny, výkonnostní sport, společensko-kulturní oblast, vzdělávání. Sport pro všechny zabezpečují oddíly sokolské všestrannosti, do nich jsou řazeni všichni, kteří neusilují o nejlepší, profesionální výkon, ale cvičí především pro dobrý pocit, kondici, zdraví. Nabídka aktivit v této oblasti je velmi pestrá, patří sem tyto činnosti: základy sportovní a moderní gymnastiky, rytmická gymnastika, aerobik, cvičení s náčiním, různé taneční směry, atletika, základy míčových her, netradiční hry a sporty, jóga, základy asijských bojových umění, zdravotní gymnastika, základy různých sportů, především sezónních, pobyt v přírodě a turistika. Oblast výkonnostního sportu má na starost odbor sportu ČOS. V České obci sokolské je evidováno na 2000 sportovních oddílů různých výkonnostních úrovní ve více než osmdesáti sportovních od-

větvích, v populárních sportech (fotbal, basketbal, volejbal apod.), i v dosud nepříliš známých (např. metaná, korfbal, závody psích spřežení). ČOS je specifický oproti jiným tělovýchovným spolkům v tom, že kromě sportovních aktivit nabízí aktivit z kulturní, umělecko-estetické oblasti. Pod ČOS můžeme nalézt divadelní soubory, folklorní soubory, pěvecké soubory, hudební sbory a různé podobně zaměřené kroužky. Poslední zmíněná oblast vzdělání má na starost vzdělávání cvičitelů, trenérů, činovníků ad. Spolupracuje se sportovními svazy a školí trenéry florbalu, sportovní gymnastiky, rokenrolu. Ve svém programu má mimo jiné akreditované školení "členů první pomoci".

„Univerzální hodnotou sokolství je všestrannost tělesného, duševního a sociálního rozvoje osobnosti člověka. Sokolství je mravním postojem všech členů Sokola. Sokolství cvičenců, sportovců a činovníků je založeno na národních tradicích, na odkazu ušlechtilých činů členů Sokola v období válek a nesvobody i na všelidských hodnotách formulovaných v kodexu fair-play. Je založeno na obětavosti v činnosti pro naši organizaci a na připravenost veřejně se angažovat na straně demokracie, práva a morálky. Sokolství vzniká za podmínek, kdy se členové, cvičitelé, trenéři a činovníci přihlásí k jeho morálním hodnotám a prosazují je podle svých možností ve své každodenní činnosti pro tělocvičnou jednotu, župu či obec.“ (Idea a program COS [on-line], 2007)

3.2 Junák

„Junák je dobrovolné, nezávislé a nepolitické sdružení ve smyslu zákona 83/90 Sb. sdružující své členy a členky bez rozdílu národnosti, náboženského vyznání, politického přesvědčení, rasy nebo jiných rozdílů. Skautské oddíly působí ve více než tisíci městech a vesnicích po celé naší zemi. Sdružují jak chlapce i děvčata od šesti let ve třech věkových kategoriích. O program oddílů se stará několik tisíc dobrovolných vedoucích a činovníků.“ (Skauting český [on-line])

Jak již bylo zmíněno Junák je svaz skautů a skautek v České republice a jako takový vychází z anglického skautingu, který založil Sir Robert Baden-Powel. Powel byl v období vlády královny Viktorie důstojníkem anglické armády. Právě služba v armádě ho vedla k vypracování určitého stylu činnosti armádních zvěďů, která zaujala širší veřejnost a v roce 1909 vydává proto knihu s názvem Scouting for Boys (Skauting pro chlapce). Hnutí se po jeho založení šíří v Anglii velmi rychle a Powel se stává do jeho čela, v krátké době nato

se myšlenky hnutí rozšířily i za hranice Anglie a vznikají organizace v dalších zemích světa.

Do Čech přivádí skauting profesor Antonín Benjamin Svojsík po roce 1910 a roku 1912 vychází v Praze kniha Základy junáctví, kterou připravil a napsal přímo a.B. Svojsík ve spolupráci s předními českými představiteli kultury, pedagogiky, lékařství atd.

Kniha Základy junáctví neslouží pouze jako příručka pro člověka schopného přežití v přírodě, přesto že je této problematice věnována velká část. V knize se setkáváme i s ucelenou výchovnou koncepcí společensky i mravně zdatného muže. Celé dílo je rozděleno na šest částí, které jsou ještě děleny do čtyř až pěti oddílů. První část se věnuje vývoji, podstatě, významu skautingu a vzorům českých junáků. Na této části se podíleli významné osobnosti tehdejší doby, mezi které patřili vysokoškolští profesori F. Čada, F. Drtina či spisovatel Alois Jirásek. Následující tři části jsou postupně věnovány životu v přírodě, umění pozorovat a táboření. Zde jsou obsaženy podrobné návody a pokyny pro zmíněné činnosti. V předposlední páté části s názvem Zdraví a síla junáka jsou obsažena hlavní pravidla zdravotní, zdravého životního stylu, první pomoci, dále pak tělocviku, sportu a hrám junáků. Za výchovně nejvýznamnější můžeme považovat poslední část knihy, která se zabývá ctnostmi a povinnostmi junáka. Zde je obsažen zákon junáků, který je rozdělen na deset bodů:

1. Prvním vůdcem junáka je pravda
2. Junák je v pravém smyslu lokální
3. Povinností junákovou je býti jiným užitečný a pomáhati jim
4. Junák je přítelem každému člověku a bratrem každého skauta, ať náleží třídě společenské kterékoliv
5. Junák je zdvořilý ke všem, zejména však je ohleduplný k ženám a dětem, k učitelům, spisovatelům, zasloužilým mužům, starým lidem a mrzákům. Za pomoc nebo úsluhu nesmí bráti žádné odměny
6. Junák je ochráncem zvířat před trápením a nezabijí zbytečně ani toho nejmenšího tvora, zabíjí zvíře pro potravu je povoleno
7. Junák se poslušen rozkazů svých rodičů, vůdců a rádců v družině a vůbec každého představeného bez výhrady

8. Junák se usmívá a prozpěvuje si za všech okolností. Dostane-li rozkaz, poslechne rád, ochotně a vesele, ne loudavě a mrzutě.
9. Junák je šetrný, schrání si každý halěř, který může ušetřiti, aby měl zálohu pro zlé časy a nepřípadl na obtíž jiným, aby mohl jiným pomáhati, jsou-li v nouzi.
10. Junák je čistý v myšlení, v slově i konání (A. B. Svojsík, 1991, s. 674)

Po první světové válce se na našem území stává skauting vedle Sokola druhou nejuznávanější organizací. Roku 1919 přebírá záštitu nad tímto hnutím Tomáš Garrigue Masaryk. Ve 20. a 30. letech dochází ke značnému rozšíření skautingu až do venkovských měst a oblastí. Taktéž dochází k začleňování některých jeho programových činností do jiných organizací. V období druhé světové války a okupace je činnost junáku zastavena. Činnost junáka byla sice po roce 1945 obnovena, avšak po únoru 1948 opět zakázána. Myšlenky skautingu však nebyly zapomenuty ani v této době, což dokazuje, že prakticky ihned při uvolnění ruku 1968 začaly opět okamžitě fungovat skautské oddíly, které znovu založili bývalí vedoucí. Dva roky poté byla činnost ukončena a na přelomu let 1989 a 1990 začala nejnovější éra junáku, která funguje dodnes.

Významnou osobností skautského hnutí byl známý a především mezi mladými chlapci oblíbený spisovatel Jaroslav Foglar. V jeho dílech se častokrát objevují myšlenky skautského hnutí, ať už jsou to odvážní, silní, obětaví, slušní hlavní hrdinové či silný motiv přátelství, lásky k přírodě atd.

3.3 Pionýr

Pionýr je jedno z nejpočetnějších hnutí dětí a mládeže v ČR, mající téměř 20000 členů. Vymezuje se jako hnutí demokratické, nezávislé na politických stranách, hnutích a ideologiích, dobrovolné, otevřené.

Vznik pionýrské organizace na našem území můžeme datovat do období po druhé světové válce, vnikla podle vzoru organizace působící v tehdejším Sovětském svazu. Mezi hlavní rysy patřila masovost a jednotnost. Byl výrazně levicově zaměřen. V roce 1970 dochází

k sjednocovacímu procesu, na základě potřeby režimu vybudovat ideově a politicky jednotnou organizaci pro děti a mládež. Vzniká proto organizace podřízená KSČ nesoucí název Pionýrská organizace SSM.

Současný pionýr vzniká roku 1990. Zabývá se výchovou, vzděláním a charitativní činností. Podporuje vznik a uskutečňování sociálních, kulturních a sportovních programů s ohledem na ochranu práv dětí a rozvíjení jejich zájmové činnosti. Nabídkou svých volnočasových aktivit pro děti a mládež se snaží bojovat proti sociálně patologickým jevům týkajících se dětí a mládeže. Dále se pionýr snaží vést členy k aktivnímu občanství, podporuje českou státnost.

Ideály současného pionýra jsou:

Pravda - „*Pionýr chrání pravdu a plní dané slovo.*“

Poznání - „*Pionýr je pracovitý, učí se.*“

Přátelství - „*Pionýr je přítelem všech dětí.*“

Pomoc - „*Pionýr je statečný a kamarádský, pomáhá ostatním.*“

Překonání - „*Pionýr je čestný a spravedlivý.*“

Příroda - „*Pionýr chrání přírodu a život na Zemi.*“

Paměť - „*Pionýr má rád svou zem.*“ (Statut a program Pionýra [on-line], 2010)

Členové Pionýra a neorganizované děti a mládež mají možnost využívat pestré nabídky činností. Nabízené činnosti se zabývají kulturou, sportem, turistikou, přírodovědou či technikou. Činnost je rozdělena na čtyři formy činností.

Nejfrekventovanější setkávání probíhá při oddílových schůzkách, které probíhají v klubovnách pravidelně jednou týdně. Náplň těchto schůzek se skládá většinou z her, které jsou různě zaměřené a pokaždé tak mají účastníci možnost získat nové dovednosti, znalosti, zážitky. Další formou jsou kluby, které slouží pro využití volného času těm, kteří nemají na pravidelnou činnost dostatek času. Jako třetí formu činnosti pionýr pořádá víkendové výpravy. Těchto víkendových výprav se účastní oddíly zpravidla jednou měsíčně a každá má jiný jiné téma a cíl. Někdy se jedná o poznávání kulturních nebo přírodních krás, jindy je to dobrodružná hra nebo pokračování v činnosti, na kterou nezbyl při pravidelných schůzkách čas. Poslední formou činnosti jsou tábory, které přitahují velké množství dětí,

jejichž počet během roku i dvojnásobně překročí množství vlastních členů. I tábory se po každé snaží zaměřit na jiné téma, aby dětem nezevšedněly.

Krom zmíněných forem činnosti pionýr poskytuje Pionýr nejrůznější nabídkové programy. Mezi nimiž najdeme program s názvem tábornická stezka, v rámci kterého se účastníci učí rozvíjet samostatnost, spolupráci, schopnost překonávat překážky, umění žít v přírodě a vážit si jí. Probíhá formou soutěží o turistických a tábornických znalostech a dovednostech. Podnětný je i program Modrá planeta, který je určený oddílům zaměřeným na ekologii a přírodovědu. Umělecká činnost je zastoupena v programu Pionýrský sedmikvítek, který má formu soutěže sestavenou ze sedmi oblastí. Lístky sedmikvítku symbolizují – zpěv, hudbu, tanec, divadlo, film a fotografii, literární tvorbu, výtvarnou a rukodělnou činnost.

Vedoucí zmíněných činností se skládají z dobrovolníků, kteří jsou před a během své činnosti školeni. Mnoho z těchto školení je dokonce akreditováno Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, což zabezpečuje dostatečnou způsobilost pro práci s dětmi a mládeží.

3.4 Česká tábornická unie

Česká Tábornická Unie (ČTU) je organizací volně sdružující na základě společného zájmu děti, mládež a dospělé, hlásící se k poslání České Tábornické Unie. Česká Tábornická Unie navazuje na činnost svých předchůdců, z nichž za sobě nejbližší považuje historické trampské hnutí a organizace hlásící se k myšlenkám Lesní moudrosti.

Česká tábornická unie vzniká roku 1968 a stává se zakládajícím členem Sdružení organizací dětí a mládeže. O rok později do ČTU přijata Liga lesní moudrosti. Krátce na to v roce 1970 byla nucena svoji činnost ukončit a znovu obnovena byla až 21. ledna 1990.

Činnost České tábornické je zaměřena především na pohyb, aktivity a pobyt v přírodě. ČTU je otevřena všem věkovým skupinám lidí, kteří mají zájem o získání odborných znalostí a dovedností potřebných pro pobyt a pohyb v přírodě. Za hlavní formu činnosti je v ČTU považována nabídka zájmových aktivit, akcí a aktivit, které mají vztah k poslání ČTU. Činnosti jsou organizované pro organizovanou i neorganizovanou mládež. Jedná se o společenské a sportovní akce, kulturní festivaly a programy, soutěže, tábornické

školy, prázdninové tábory, výpravy, expedice a ekologické aktivity směřující k ochraně životního prostředí.

Tábournictví v ČTU je rozděleno na tři oblasti: Malí táborníci, Tábornické školy, Zimní tábornická škola – EXZIT.

Malí táborníci - Přibližně dvě třetiny z celé členské základny ČTU tvoří děti, právě proto řadí ČTU k hlavním činnostem práci s dětmi a mládeží. Činnost je zaměřena na výpravy za poznáním v přírodě. Zde získávají znalosti a dovednosti potřebné pro pobyt v přírodě a její ochranu, dále také nové kamarády, kteří mají stejné zájmy. Celý rok je završen o letních prázdninách na stálých i putovních táborech.

Tábornické školy - Program je vyplněn osvojením si teoretických i praktických poznatků a dovedností z oborů, které jsou ve vztahu k přírodě a tábornické filosofii, mezi takové patří: orientace v terénu, topografie a práce s mapou a buzolou, pohyb v nebezpečném terénu, základy horolezectví, práce s provazem, tábornickým náčiním a nářadím, poznávání přírody, lesa, rostlin, základy ekologie, zdravotní péče, něco z historie ČTU a trampingu, základní znalosti o potápění a fotografování, základy sebeobrany, tábornická astronomie a meteorologie, stavba týpí a jiných lehkých obydlí, příprava stravy a další dovednosti potřebné pro život v přírodě. Celý program je zakončen zkouškou a při slavnostním ohni jsou absolventům předány plátěné, těm nejlepším pak kovové, odznaky absolventa TŠ.

EXZIT – experimentální zimní táboření zahrnuje praktické prověřování teoretických poznatků zaměřených na zimní pobyt v přírodě. Mezi potřebné znalosti a dovednosti jsou zařazeny: meteorologie, pohyb zasněženým terénem, překonávání zamrzlé vodní plochy, impregnace obuvi a výstroje, stavění noclehu v přírodě a jeho izolování vůči zimě.

Cíle České tábornické unie jsou definovány v programovém prohlášení ČTU na období 2006 – 2010 (Programové prohlášení [on-line], 2006) následovně. „ČTU vytváří či zprostředkuje organizační, programové, metodické a materiální podmínky pro rozvíjení zájmových aktivit a programů svých členů a organizačních jednotek, s vědomím potřeby upevňování pozitivních morálních hodnot člověka a odstraňování negativním společenských jevů.“ Pro zmíněné období 2006 – 2010 si dále dávala ČTU za úkol: „V souvislosti se státní podporou a zájmem o zapojení většího procenta dětí v programech nestátních neziskových organizací bude ČTU rozvíjet aktivitu a rozsah programové nabídky tzv. tá-

*bornických otevřených klubů. Výsledkem takovýchto otevřených akcí by mělo být podchy-
cení neorganizovaných dětí a jejich zapojení do programů a činností ČTU.“*

3.5 Duha

Duha funguje jako občanské sdružení a to od roku 1989. Disponuje širokou nabídkou volnočasových aktivit na principech zážitkové pedagogiky, které nabízím dětem a mladým lidem. V současnosti má okolo 4500 ve stovce základních článků (dužin) se zaměřením na táboření a turistiku, deskové hry, amatérské umění, mezinárodní výměna a outdoorové sporty. Duha je sdružení otevřené pro všechny zájemce bez ohledu na rasu, věk, nábožen-
ské vyznání či jiné fyzické a sociální odlišnosti. Je založena na principech humanismu a demokracie.

*„Hlavním posláním Duhy je všestranný a harmonický rozvoj osobnosti. Prostřed-
kem k jeho dosažení je výchova k aktivnímu životu a k touze po poznání, zejména vytváře-
ním a realizací volnočasových a preventivních programu pro děti a mladé lidi s možností
aktivního zapojení dalších generačních skupin.“* (Stanovy sdružení Duha, 2007)

Konkrétní seskupení v rámci Duhy jsou označovány jako dužiny a jsou to základní články tohoto sdružení. Název každé dužiny se skládá ze společného označení duha a ná-
zvu konkrétního, registrovaného seskupení. Na vytvoření dužiny je potřeba minimálně pět
fyzických osob. Výběr oblasti zájmových aktivit je pouze na svobodné vůli členů. Různé
jsou také organizační formy jednotlivých dužin, někdy se jedná o oddíl vedoucích a dětí,
kteří se scházejí v pravidelných intervalech během roku a na letních táborech. Jindy to mů-
že být seskupení mladých lidí, kteří vytvářejí program na základě svých zájmů sami. Další
formou bývá skupina dospělých, kteří organizují v průběhu celého roku programy pro ne-
organizované děti a mládež. Častokrát spolupracují dužiny ještě s jinými středisky a občan-
skými sdruženími volného času.

Činnost duhy je velmi různorodá, patří sem turistika a táboření, vodáctví, divadlo,
tanec, zpěv, výtvarné činnosti, outdoorové aktivity (jeskyňáření, lezení, cyklistika), desko-
vé hry, mezinárodní výměny, podpora dobrovolnictví. Nejrozšířenější formou je pravidelná
činnost organizovaných dětí a mládeže. Účastníky této formy činnosti jsou děti a mládež od
6 do 26 let. Pravidelné setkávání probíhá v klubovnách. Aktivity jsou utvářeny formou her
na všestranný rozvoj dětí, získávání sociálních dovedností, rozvoj tělesné a duševní složky

osobnosti. Významná je práce se znevýhodněnými dětmi a mládeží, při kterých je hlavním cílem dosáhnout, co možná nejlepší integrace mezi ostatní děti. V rámci duhy jsou dále uskutečňovány každoročně dětské letní a zimní dětské tábory. Jedná se o tábory různých typů, pobytové, putovní, ve stanech či v horských chatách. Pro duhu je dále typická již zmiňovaná činnost s neorganizovanou mládeží. Dužiny pořádají akce, které svým přesahem oslovují i děti a mládež neorganizované v Duze.

Občanské sdružení Duha uskutečňuje kromě již zmíněné činnosti ještě řadu dalších programů. V roce 2009 byl oceněn program zámeček, který získal v roce 2009 certifikát TOP RATED v prestižní celorepublikové soutěži firemních tiskovin Zlatý středník. Zámeček je měsíčník pro dětské domovy, který z velké části tvoří děti z dětských domovů. V jednotlivých vydáních se objevují reportáže z akcí domovů, náměty na zajímavé akce a vlastní tvorba dětí v podobě příběhů a básniček. Další program, který funguje od roku 1997, nese název Participace. Je to celonárodní program umožňující dětem a mládeži spoluúčast na věcech veřejných. Za cíl je pokládána snaha o zařazení participace jako běžné součásti výchovného procesu a změnu netečných jedinců v aktivní občany. Mezi činnosti programu patří vytvoření národního parlamentu dětí a mládeže, projekt Pokecy u stolu (diskuse s významnou osobností), mezinárodní výměny mládeže, internetové stránky o participaci. Velmi záslužný je další program Trochujinak, který se zaměřuje na rozvoj dobrovolnictví. Pod tímto programem se skrývají tři projekty: Workcampy, Tamjdem, Na dlouho mimo. Workcampy jsou akce organizovány Duhou v ČR nebo zahraničí. Jde o skupinu 5- 20 mladých lidí, která pomáhá organizátorovi projektu na veřejně prospěšných aktivitách. Tyto Workcampy se konají v nejrůznějších zemích světa a trvají zpravidla 2 týdny. Tamjdem je víkendový projekt, v rámci něhož pomáhají dobrovolníci v českých neziskových organizacích, učí se organizovat vlastní iniciativy za podpory Duhy. Projekt Na dlouho mimo je určen pro dobrovolníky, kteří zájem zapojit se do dlouhodobých dobrovolnických programů v zahraničí.

3.6 YMCA

YMCA je křesťanské sdružení mladých lidí. Jedná se o nejstarší a nejrozšířenější mládežnickou organizaci na světě. Je to dobrovolné, nepolitické hnutí usilující o harmonický rozvoj osobnosti. I přes to, že YMCA vznikla původně jako sdružení mladých mužů,

v současné době je otevřená všem bez rozdílu pohlaví ras, náboženskému vyznání či sociálního postavení.

Poslání tohoto sdružení spočívá především v rozvoji mladých lidí po stránce tělesné, duševní a duchovní. Toto poslání se snaží zabezpečovat prostřednictvím mravní výchovy, výchovy k demokracii, toleranci a občanské odpovědnosti. Dále prostřednictvím nejrozličnějších vzdělávacích programů v oblasti vědy, umění, kultury, ekologii.

Ve stanovách hnutí YMCA (Stanovy YMCA [on-line], 2008) jsou uvedeny základní formy činnosti, jimiž je realizováno poslání sdružení. Mezi tyto řadí:

- organizaci společenských aktivit pro děti a mládež.
- pořádání biblických hodin a kurzů, snaha vést mladé lidi ke čtení bible
- pořádání táborů pro děti a mládež se sportovním, vzdělávacím, biblickým, ekologickým a zábavným programem.
- pořádání sportovních, turistických, ekologických a kulturních akcí
- úsilí o zlepšení a upevnění rodiny jako základu zdravé společnosti a předpokladu dobré výchovy mladých lidí
- organizace poradenských a informačních služeb pro mladé lidi a pomoc při řešení studijních, sociálních, duchovních, pracovních, zdravotních a dalších problémů.
- organizování humanitárních a charitativních akcí
- realizace vzdělávacích pobytů, seminářů. Publikační a přednášková činnost, zejména pro členy sdružení.

Krom výše uvedených stojí za zmínku nízkoprahové služby, které YMCA nabízí. Dále také mezinárodní program TenSing. Jedná se o program určený pro děti a mládež, jež poskytuje mladým lidem prostor pro sebevyjádření prostřednictvím kultury a pomocí kreativních uměleckých forem. Ideje tohoto programu se vyjadřují pomocí tří "K" (kultura, kreativita, Kristus). Mezi konkrétní aktivity v rámci tohoto programu můžeme zařadit zpěv, hru na hudební nástroj, tanec, dramatická tvorba.

Pod záštitou hnutí YMCA, funguje na území ČR téměř 250 skupin, které se organizují v rámci kroužků, klubů či oddílů. V těchto se uskutečňuje nejrůznější zájmová činnost zahrnující sport, kulturu, vzdělávání, na různé téma zaměřené hry atd.

3.7 DDM

Domy dětí a mládeže (dále jen DDM) jsou zřizovány jako jedna z možných forem středisek pro volný čas dětí a mládeže podle zákona č. 76/1978 Sb., o školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů. Jejich posláním je vytvářet podmínky pro trvalé uspokojování potřeb dětí, mládeže i dalších klientů při realizaci jejich aktivit ve volném čase, naplňovat výchovně-vzdělávací a rekreační funkce širokou zájmovou působností.

DDM organizuje zájmové činnosti se zaměřením na různé oblasti pomocí různých organizačních forem činnosti. V DDM se můžeme setkat s pravidelnou zájmovou činností, organizovanou v zájmových útvarech. Nejčastějšími jsou kroužky, které slouží jako menší zájmové útvary, jejichž činnost směřuje především na obohacení členů uvnitř útvaru. Kroužky se zajímají o nejrůznější zájmové činnosti (kroužek rybářský, modelářský, čtenářský atd.) a jsou nejčastější organizační formou činnosti v rámci DDM. V rámci pravidelné zájmové činnosti se v DDM setkáváme se soubory, jejichž směřuje obvykle k veřejné produkci svých výtvorů. Nejčastějšími jsou soubory pěvecké, taneční, hudební, divadelní. Další formou je zájmová činnost příležitostná. Ta zahrnuje nabídku příležitostně organizovaných akcí výchovně-vzdělávacího nebo rekreačního charakteru. Do takovýchto aktivit zařazujeme např. soutěže, turnaje, přehlídky, výlety, zájezdy či divadelní představení. V DDM je také možné setkat se s nabídkou spontánních aktivit. Tyto aktivity bývají vymezeny pouze provozní dobou zařízení. Nabídka je využívána individuálně či skupinou účastníků podle jejich momentálního zájmu. V této nabídce se objevují např. čítárny, dětské herny, sportoviště a jiné. DDM organizují každý rok velké množství táborů, které fungují jako vyústění celoroční činnosti v kroužcích či souborek, ale jsou určeny i pro děti, které během roku DDM nenavštěvují.

Pávková (2002, s. 131) uvádí údaje z rozsáhlého šetření sítě DDM, které proběhlo v roce 1993. Krom jiného zde uvádí, že týdně projde těmito zařízeními pravidelně 12 – 16 % dětské populace školního věku a mnoho dalších se zapojuje v nepravidelných akcích.

Z toho vyplývá, že DDM jsou v celostátním měřítku hojně využívány a patří k střediskům pro volný čas dětí a mládeže.

3.8 NZDM

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (dále NZDM) řadíme mezi zařízení sociálních služeb, tyto zařízení se řídí zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. NZDM jsou určeny pro neorganizované děti a mládež: které se nachází v obtížné životní situaci (problémy v rodinných či vrstevnických vztazích, problémy ve škole), které mají negativní zkušenosti (šikana, návykové látky), které zažívaly či zažívají omezující životní podmínky (zanedbávání, týrání, obtížný přístup ke vzdělání), které mají vyhraněný životní styl neakceptovatelný většinou společností.

Cílem NZDM je doprovázet jedince z výše zmíněných cílových skupin v obtížných životních situacích a přispívat ke zlepšení kvality jejich života. Cílem je dále zlepšení kvality života, snížení sociálních rizik vyplývajících ze současného života, napomáhat při řešení nepříznivých sociálních situacích. Za své další cíle považují NZDM snahu dosáhnout, aby klienti trávili svůj volný čas v bezpečném, přátelském a motivujícím prostředí, aby zlepšovali svůj školní prospěch a aby rozvíjeli svoji zručnost, estetické cítění, hudební i taneční dovednosti a zvyšovali fyzickou zdatnost.

Program, rozsah činností a dílčí cíle si každé NZDM vytváří na základě svých podmínek. Služba těchto zařízení je nejvýznamnější svou nízkoprahovostí, tzn. Volným přístupem pro všechny děti a mládež bez rozdílu. Účast klienta na činnosti je bezplatná a není nutná ani žádná registrace a klient tak může zůstat v absolutní anonymitě a může přijít kdykoli dle svého uvážení.

Hájek (2008, s. 151) zmiňuje čtyři základní formy služeb, které NZDM nabízí.

- Volný vstup a pobyt v zařízení – umožňuje klientovi využití výhod prostor zařízení podle osobních potřeb klienta. Může přijít a trávit volný čas dle svého uvážení, může se zde připravovat do školy či vykonávat jiné osobní aktivity, ale může taktéž v zařízení pobývat, aniž by využil některé z nabízených aktivit.
- Volnočasové aktivity – materiální a technické vybavení NZDM slouží klientům k trávení volného času, k realizaci vlastních zájmů. Významná je zde snaha o podněcování ke svépomocné činnosti. I zde je však zachována možnost indivi-

duální volby konkrétní činnosti. Volnočasové aktivity v NZDM můžeme dále rozdělit na čtyři formy.

- Jednoduché instrumentální aktivity – klient je realizuje z vlastní vůle a vlastní aktivitou, pracovníci pouze zajišťují vybavení. Jedná se o aktivity, jako jsou např. kreslení, poslech hudby, promítání filmu a jiné.
 - Složitější volnočasové aktivity – zde pracovníci poskytují podporu, pomoc návod ke složitějším aktivitám. Tyto aktivity se vykonávají ve specializovaných místnostech (počítačová učebna, výtvarná dílna).
 - Akce iniciované samotnými klienty – u těchto aktivit dochází ke kooperaci mezi klienty a pracovníky. Tyto akce slouží klientům ke zvýšení organizačních dovedností klientů a jejich seberealizaci.
 - Akce sloužící k propagaci zařízení a zároveň zpestření činnosti. Za pomoci pracovníků a klientů se pořádají nejrůznější koncerty a turnaje.
- Sociální služby – NZDM nabízí sociální služby, která je prováděna formou kontaktní práce s klienty. Pracovníci NZDM vykonávají situační intervenci, nabízí poradenství při řešení aktuálních problémů klienta. V zařízeních NZDM se objevuje také možnost krizové intervence, skupinové práce.
- Aktivity a činnosti zaměřené na prevenci - NZDM nabízí programy zaměřené na preventivní činnost, která se zaměřuje na předcházení či snížení rizik sociálně patologických jevů. Nejčastěji se objevují tři formy těchto programů.
- Jednorázové či příležitostné – beseda, diskuse.
 - Dlouhodobé programy – obsahují nácvik a osvojení specifických znalostí a dovedností. Uplatňování těchto programů probíhá v rámci běžné činnosti NZDM.
 - Doučování – jedná se o doučování nejen školních znalostí, ale také některých osobních či společenských návyků.

Krom výše zmíněných sdružení a středisek volného času existuje na našem ještě mnoho dalších menších sdružení organizující děti a mládež. Činnost je však většinou více speciali-

zována. Možnosti organizované zájmové činnosti jsou na našem území velmi široké. Už jen z výčtu nabízených činností u zmíněných sdružení a středisek vyplývá, že děti a mládež na našem území mají možnost vybrat aktivitu přesně podle svých představ. Jako významné shledávám akce a střediska určené pro neorganizovanou mládež, které se snaží zapojovat i děti, které nemají čas či možnosti věnovat se pravidelně nějaké aktivitě.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 PŘÍPRAVA VÝZKUMU

V této kapitole stíním projekt mého výzkumu, který jsem sestavil před samotným výzkumem, abych si ujasnil jaký druh výzkumu a výzkumné metody zvolit. Dále zde také stanovuji hlavní výzkumný problém, výzkumné otázky a hypotézy. Taktéž zde popisuji volbu výzkumného vzorku.

4.1 Výzkumný problém, výzkumné otázky a hypotézy

V mé diplomové práci si kladu za cíl zjistit jaké jsou oblíbené zájmové činnosti žáků 9. tříd dvou základních škol ve Znojmě a jestli existuje nějaká souvislost těchto aktivit s výběrem školy vyššího sekundárního stupně vzdělání.

Výzkumné otázky jsou rozděleny na dvě části. První tři otázky jsou popisného charakteru, tudíž se u nich neobjevují hypotézy. Otázky 4 a 5 jsou poté otázky spadající do kategorie vztahových, u těchto jsem již hypotézy stanovil.

1. *Jaké jsou nejnavštěvovanější zájmové činnosti žáků 9. tříd ZŠ ve Znojmě?*
2. *Jaké jsou nejnavštěvovanější oblasti zájmových činností žáků 9. tříd ZŠ ve Znojmě?*
3. *Jaké organizační formy žáci 9. tříd ZŠ ve Znojmě využívají při svých zájmových činnostech?*
4. *Existuje souvislost mezi množstvím času věnovaného žáky 9. tříd ZŠ ve Znojmě zájmové činnosti a významem zájmové činnosti při výběru školy?*

H1. *„Mezi množstvím času věnovaného žáky 9. tříd ZŠ ve Znojmě zájmové činnosti a významem zájmové činnosti při výběru školy existuje souvislost.“*

Zde je první proměnnou množství času věnovaného zájmové aktivitě, což zjišťuji 6. položkou dotazníku. Druhou proměnnou je význam zájmové činnosti při výběru školy, který si respondenti sami specifikují volbou ze tří možností v 11. položce dotazníku.

5. *Existuje statisticky významný rozdíl v uváděném významu zájmové činnosti při výběru školy mezi žáky, kteří se zajímají o odlišné oblasti zájmových činností?*

H2. *„Mezi přikládaným významem zájmové činnosti při výběru školy u žáků, kteří se zajímají o odlišné oblasti zájmových činností, existuje statisticky významný rozdíl.“*

První proměnná je význam zájmové činnosti při výběru školy. Druhou proměnnou jsou oblasti zájmových činností, které roztřídím, na základě uvedených konkrétních činností v 2. položce dotazníku, do pěti oblastí (pracovně-technické, společenskovední, přírodovědní, sportovní, esteticko-výchovné)

4.2 Cíl výzkumu

Cílem mého výzkumu bylo zjistit jaké oblasti zájmových činností, jaké konkrétní činnosti jejich formy jsou nejfrekventovanější u žáků 9. tříd ZŠ ve Znojmě. Dále pak zjištění existence souvislosti mezi těmito činnostmi a volbou školy sekundárního stupně vzdělání následně povolání. Výzkum si dále klade za úkol zjištění vztahu žáků k zájmové činnosti. Dále zjištění počtu žáků, u kterých se oblast zájmových činností kryje s náplní učiva vybrané školy vyššího sekundárního stupně vzdělání.

4.3 Druh výzkumu

Pro výzkum k mé diplomové práci jsem zvolil kvantitativní výzkum, který se více hodí k charakteru výzkumného problému, z kterého plyne úkol zajistit a zpracovat statistická data, která nám podají informace týkající se zájmové činnosti dětí 9. ročníku dvou základních škol ve Znojmě.

4.4 Výzkumná technika

Jako výzkumnou techniku jsem využil dotazník. Dotazníkovou metodu jsem si zvolil proto, že mi umožňuje získat dostatek údajů od dostatečně velkého množství respondentů a to během krátkého časového úseku.

„Podstata dotazníkové techniky spočívá v tom, že potřebné informace získáme prostřednictvím písemného dotazu. Znamená to, že komunikační tok mezi badatelem a respondentem je zprostředkován sériemi otázek, které pokrývají zkoumanou oblast problému“
(Zich, 1976, s. 180)

Dotazník obsahuje 13 položek, ve kterých jsou zastoupeny 3 typy otázek. V dotazníku je 8 uzavřených otázek, ve kterých žáci volili vždy jen jednu z nabízených možností, 4 otázky jsou otevřené a jedna polouzavřená.

Otázky 1 – 6 se postupně zajímají o preferované zájmové činnosti žáků, zda je jejich činnost organizovaná, jakých organizačních forem pro zájmovou činnost tyto žáci využívají a kolik času těmto činnostem pravidelně věnují. 7 a 8 otázka zjišťuje u každého žáka nejvýznamnější zájmovou činnost a vztah k ní. 9 – 13 otázka se ptá na spojitost zájmové činnosti s výběrem školy, či povolání.

4.5 Výzkumný vzorek

Výzkum se zajímá o žáky 9. tříd základních škol ve Znojmě. Žáky 9. tříd jsem zvolil proto, že je u nich volba budoucí školy či povolání aktuální.

Výzkumný soubor tvoří všichni přítomní žáci 9. tříd dvou základních škol ve Znojmě, 194 respondentů. Jedná se o záměrný výběr, tudíž výsledky výzkumu by nebylo vhodné zobecňovat, přesto si myslím, že výběr je relativně reprezentativní (pro znojemské školy), protože se jedná o dvě školy s největším počtem žáků v 9. ročníku.

Po dohodě s pedagogy, které osobně znám, a vedením školy byly dotazníky rozdány v každé třídě 9. ročníku, kterých bylo 8. K dispozici bylo 220 dotazníků, z kterých se mi zpět dostalo vyplněných 194. Na vyplňování dotazníků dohlíželi mnou oslovení pedagogové, kteří sdělili žákům všechny důležité instrukce, potřebné pro vyplnění dotazníku.

4.6 Způsob zpracování dat

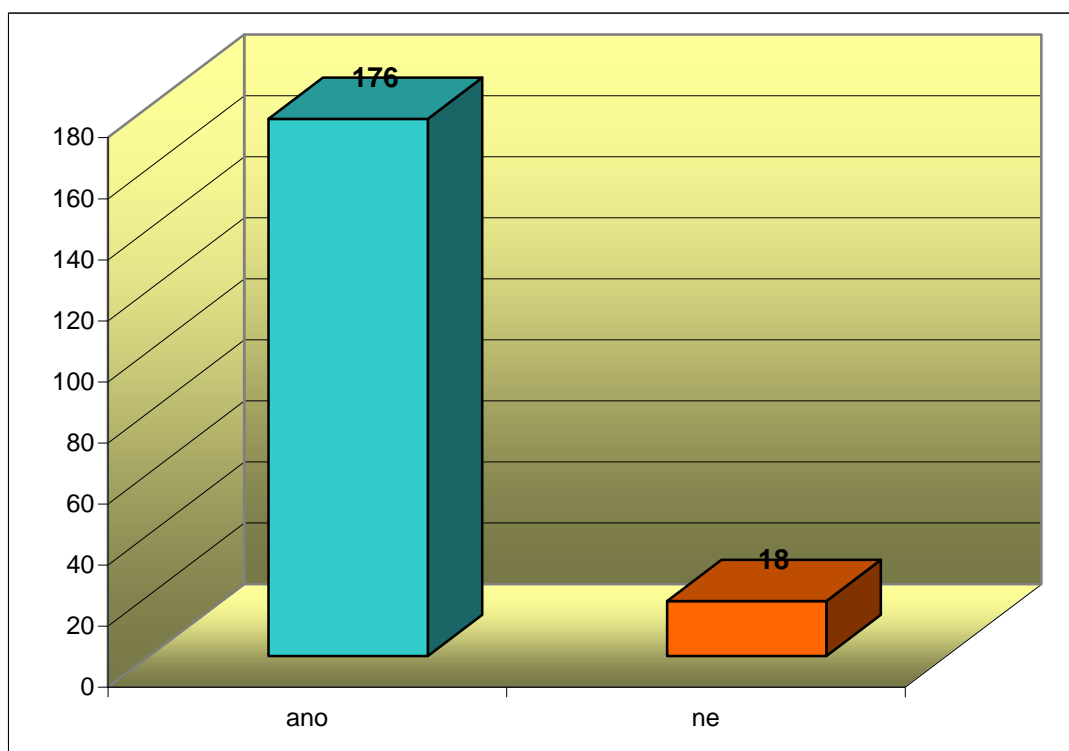
Při zpracování dat, které budou sloužit k odpovědi na výzkumné otázky 1 – 3 (1 – 6 položky v dotazníku) jsem použil program Excel, kde jsem rozdělil a sečetl všechny varianty odpovědí a následně vyjádřil výsledky pomocí tabulek a grafů, doplněných o písemné zhodnocení. 2. výzkumnou otázku jsem ještě vyhodnocoval zvlášť tak, že jsem roztrídil konkrétní aktivity do pěti oblastí zájmových činností (technické, společenské, přírodovědní, sportovní, esteticko-výchovné). I ostatní položky v dotaznících jsou vyhodnocovány stejným způsobem pomocí programu Excel. U otázek 2 a 6 v dotazníku jsem navíc použil

statistickou metodu test nezávislosti (chí-kvadrát), pomocí níž jsem zjišťoval existenci souvislosti či statisticky významné rozdíly s výsledky 11. otázky z dotazníku, což by mi mělo pomoci odpovědět na výzkumné otázky 4 a 5.

5 VYJÁDŘENÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

1. Věnuješ se ve svém volném čase nějakým zájmovým činnostem?

V první otázce jsem zaměřil pouze na zjištění, zda mají oslovení respondenti vůbec nějaké zájmové činnosti, kterým se věnují ve volném čase.

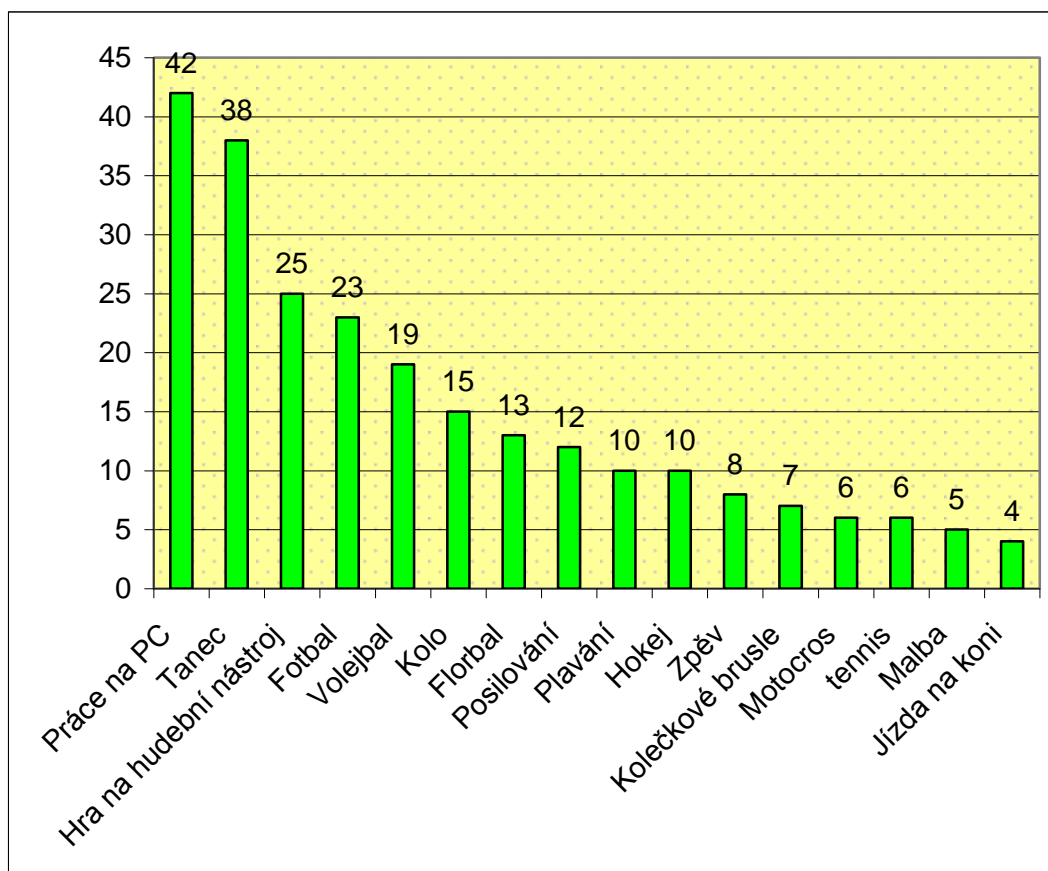

obr. 1. Využívání zájmové činnosti ve volném čase

V celkovém množství 194 vyplněných dotazníků uvedlo 176 respondentů, že se ve svém volném čase věnuje jedné či více zájmovým činnostem. Zbýlých 18 označilo odpověď ne, že se žádné zájmové činnosti ve volném čase nevěnují.

2. O jakou činnost či činnosti se jedná

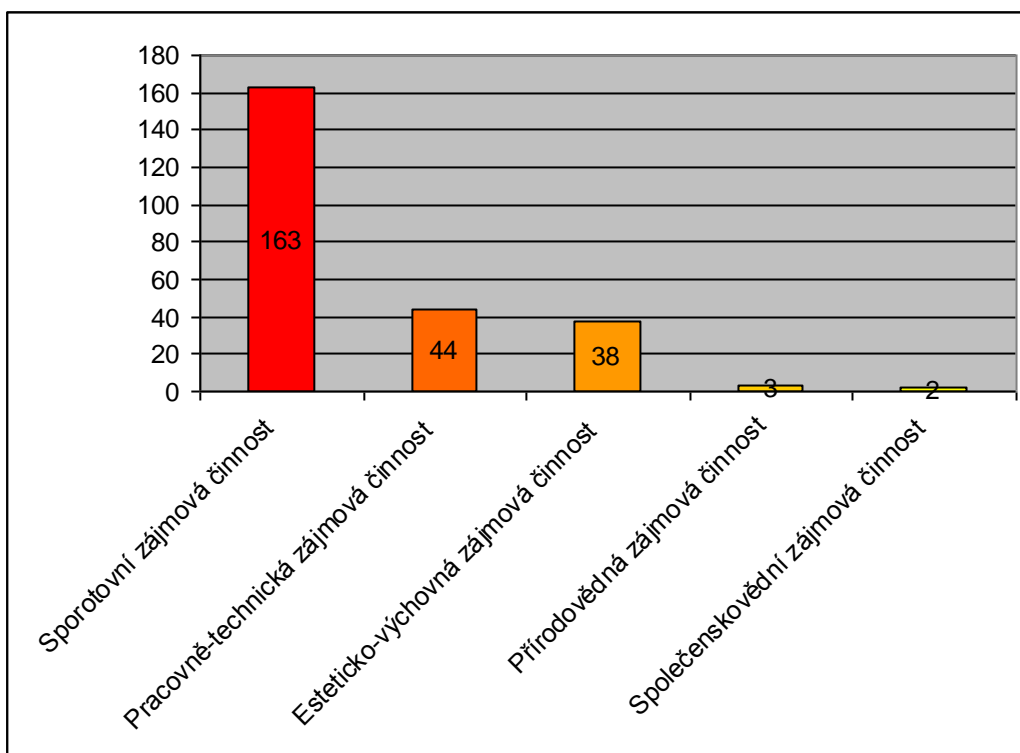
Otázka byla otevřená a snažila zjistit, jakých všech konkrétních zájmových činností respondenti využívají. Respondenti měli možnost vypsát všechny své zájmové činnosti, tudíž celkový počet činností převyšuje počet respondentů.

Obr. 2. Konkrétní uváděné zájmové činnosti.

Nejčastější zájmovou činností byla u 42 respondentů práce na PC. Jako druhá nejčastěji uskutečňovaná zájmová činnost se 38 dotázaných objevila překvapivě některá z forem tance. 25 respondentů zařadilo mezi své zájmové činnosti hru na některý z hudebních nástrojů. 23krát byl zmíněn fotbal, 19krát volejbal, 15krát sport spojený s jízdním kolem a 13krát v současné době populární sport florbal. 12 respondentů se ve svém volném čase věnuje posilování, 10 plavání a hokeji, 8 zpěvu. 7 respondentů má za svou zájmovou činnost jízdu na kolečkových bruslích, 6 motokros a tenis. 5 dotázaných se věnuje malování a 4 jízdě na koni. Kromě těchto zmíněných zájmových činností se objevily v menším množství jiné činnosti: box, jízda na skateboardu, modelářství, parkur, box, rybaření, korfbal, cizí jazyky, starání se o domácí zvířata a jejich cvičení.

Pro zodpovězení druhé výzkumné otázky jsem předcházející zájmové činnosti roztrídil do pěti základních oblastí zájmových činností.

Obr.3. Oblasti zájmových činností.

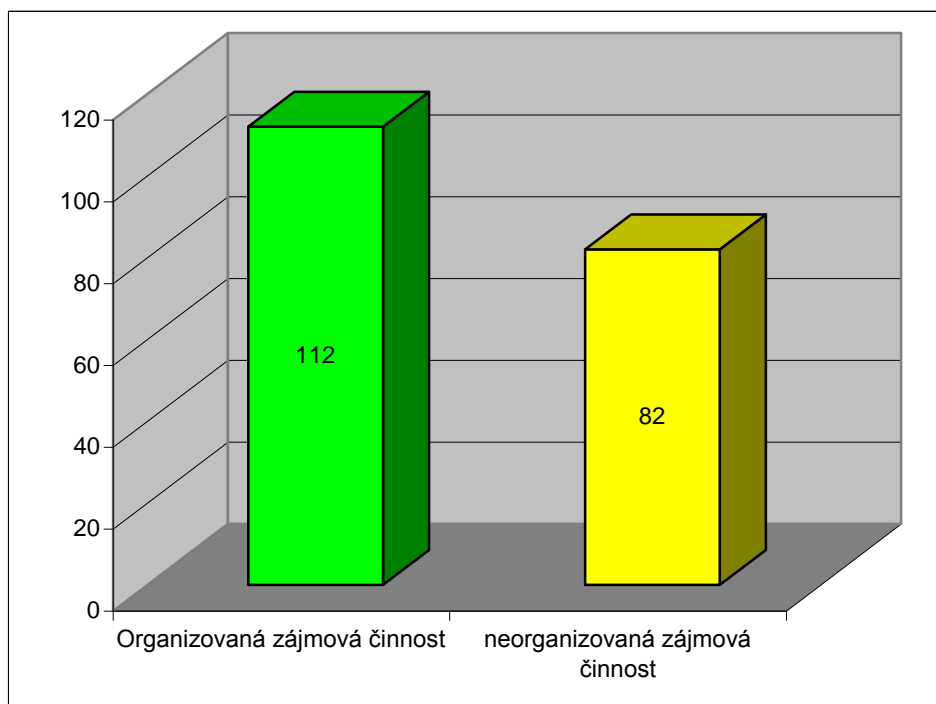
Z grafu vyplývá, že jednoznačně největší podíl zájmové činnosti tvoří u respondentů sportovní aktivity, které provozuje 163 dotázaných., což je 84 % z celkového počtu. Druhá nejčastěji využívaná oblast se skládá z pracovně-technických zájmových činností. Té se účastní 44 (23%) dotázaných. Esteticko-výchovnou činností využívá svůj volný čas 38 (20%) dotázaných. Přírodovědná zájmová činnost tvoří s počtem 3 respondentů pouze 2% z celkového počtu dotázaných. Společenskovědní zájmové činnosti se věnují jen 2 (1%) z dotázaných.

3. Provozuješ zájmovou činnost organizovaně v některém školském zařízení, pod nějakým sdružením či v některém ze středisek volného času.

Tato a následující dvě otázky se ptali na organizační formu zájmových činností, které respondenti provozují. Všechny tyto otázky byly uzavřené.

Organizovaná zájmová činnost	112	58%
Neorganizovaná zájmová činnost	82	42%

Tab. 2 Organizovanost zájmové činnosti

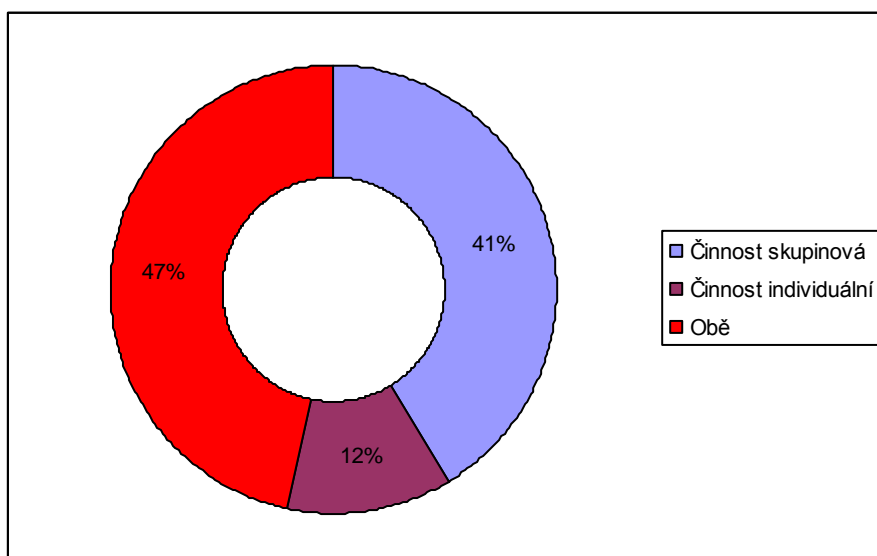

Obr. 4. Organizovanost zájmové činnosti

112 (58%) respondentů uvedlo, že využívá organizovanou zájmovou činnost. 82 (42%) provozuje svou zájmovou činnost neorganizovaně.

4. Podle množství účastníků můžeme zájmovou činnost dělit na skupinovou a individuální. Kterou z těchto forem využíváš ty osobně při zájmové činnosti.

V této uzavřené otázce vybírali respondenti ze tří variant, jednalo se organizační formu individuální, skupinovou či obě.

Obr. 5. Organizační forma zájmové činnosti.

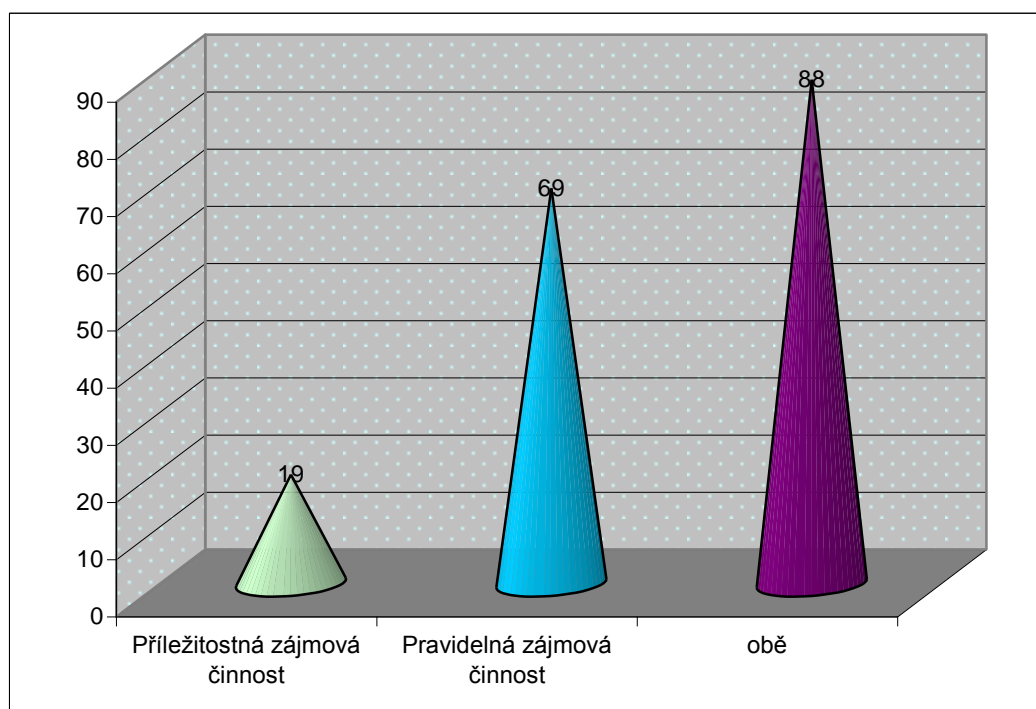
Téměř polovina (47%) respondentů využívá jak činnost skupinovou, tak i činnost individuální. Pouze skupinovou činnost uvedlo, že provozuje 41 % dotázaných a zbylých 12% se věnuje pouze individuální činnosti.

5. Podle frekvence můžeme zájmovou činnost dělit na pravidelnou a příležitostnou. Kterou z těchto forem využíváš ty osobně?

U této otázky si měli respondenti vybrat ze tří možností. Na výběr měli možnost příležitostnou činnost, pravidelnou činnost či jako třetí možnost obě tyto možnosti dohromady.

	Absolutní četnost	Procentuální vyjádření
Příležitostná zájmová činnost	19	11%
Pravidelná zájmová činnost	69	39%
Obě	88	50%

Tab. 3. Pravidelnost zájmové činnosti.

Obr. 6. Pravidelnost zájmové činnosti

Rovná polovina z dotázaných, kteří uvedli, že se nějaké zájmové činnosti věnují, využívá pro své aktivity příležitostnou i pravidelnou činnost. Dalších 39% uvedlo, že se věnuje pravidelné činnosti a 11% využívá pouze činnost příležitostnou.

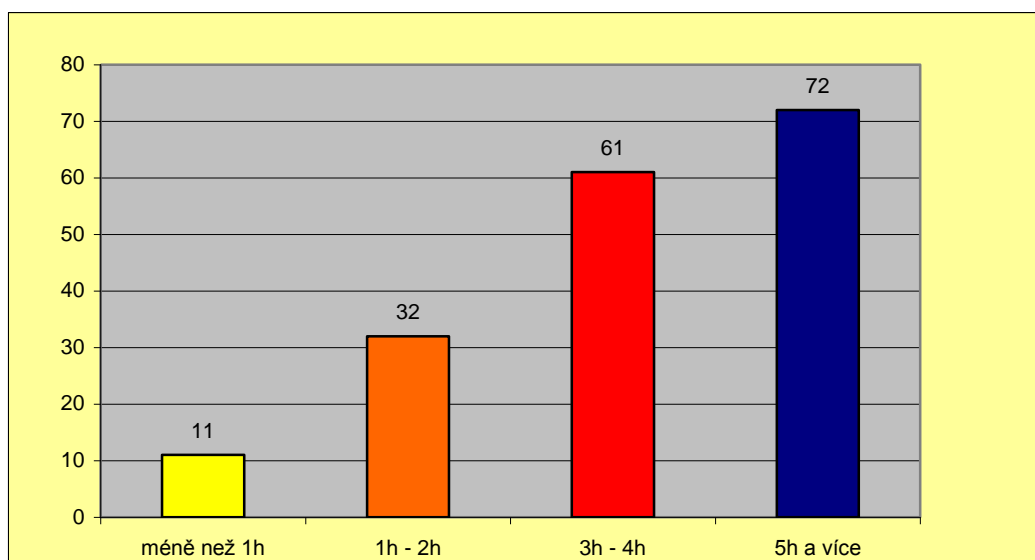
6. Jak často se svým zájmovým činnostem věnuješ?

U této otázky měli respondenti uvést přibližně čas, který věnují svým zájmovým činnostem v hodinách týdně. Jednalo se o otázku uzavřenu a bylo na výběr z možností:

- a) Měně než 1h
- b) 1h – 2h
- c) 3h – 4h
- d) 5h a více

	Absolutní čet- nost	Procentuální vyjádření
méně než 1h	11	6%
1h - 2h	32	18%
3h - 4h	61	36%
5h a více	72	41%

Tab. 4 Frekvence zájmové činnosti.

Obr. 7. Frekvence zájmové činnosti.

Největší počet 72 (41%) respondentů uvedlo, že se svým zájmovým činnostem věnuje více než 5 hodin týdně. 3 – 4 hodiny tráví se svou zájmovou činností 61 (36%) dotázaných. 32 (18%) tráví se svou zájmovou činností 1 až 2 hodiny týdně. A u 11 (6%) se doba věnovaná zájmové činnosti vejde do jedné hodiny.

7. Pokud si uvedl v předchozí části dotazníku více zájmových činností, vypiš nyní, která z nich je pro tebe nejvýznamnější, kterou by si upřednostnil před ostatními?

Tato otázka mi pomáhala zjistit, jaké ze zmíněných zájmových činností jsou nejčastěji těmi hlavními pro respondenty. Otázka byla otevřená.

	Absolutní četnost	Procentuální vyjádření
Práce na PC	32	18%
Tanec	22	13%
Fotbal	21	12%
Volejbal	17	10%
Hra na hudební nástroj	14	8%
Jízda kole	13	7%
Florbal	11	6%
Hokej	10	6%
Motokros	9	5%
Plavání	7	4%
Kolečkové brusle	5	3%
Zpěv	4	2%
Skateboard	3	2%
Domácí mazlíček	2	1%
Jízda na koni	2	1%
Malba	2	1%
Cizí jazyky	2	1%

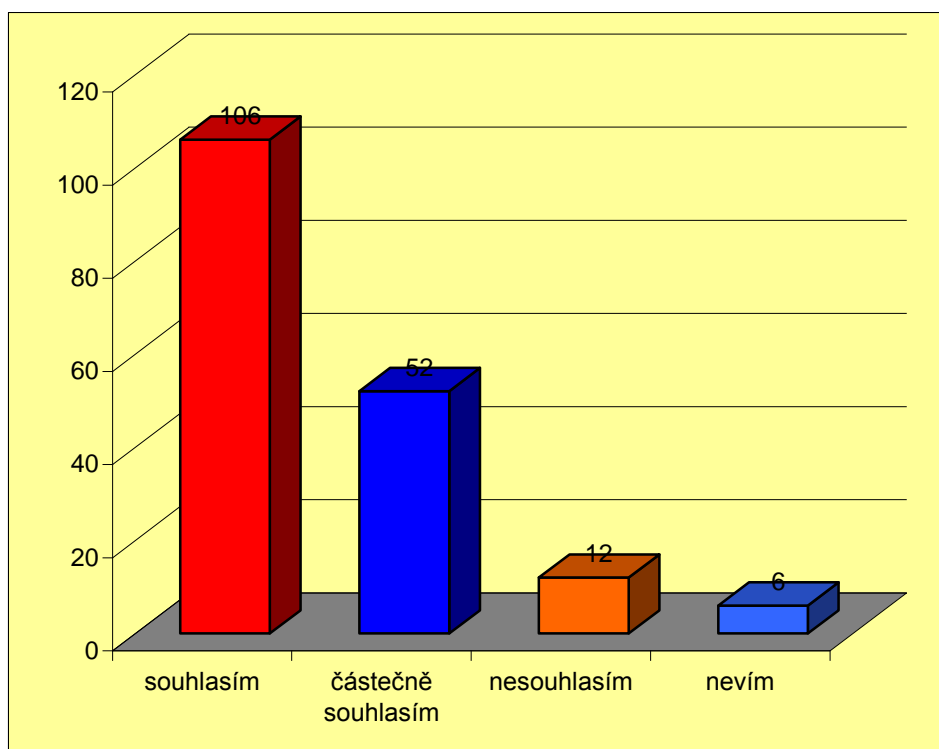
Tab. 5 Nejoblíbenější zájmová činnost

8. Jak bys hodnotil svůj vztah ke své nejvýznamnější zájmové činnosti.

Tato otázka zjišťovala, jak hodnotí vztah ke své zájmové činnosti a to na dvou čtyřstupňových škálách.

Má zájmová činnost je pro mě jedna z priorit a výkony v ní jsou pro mě důležité.

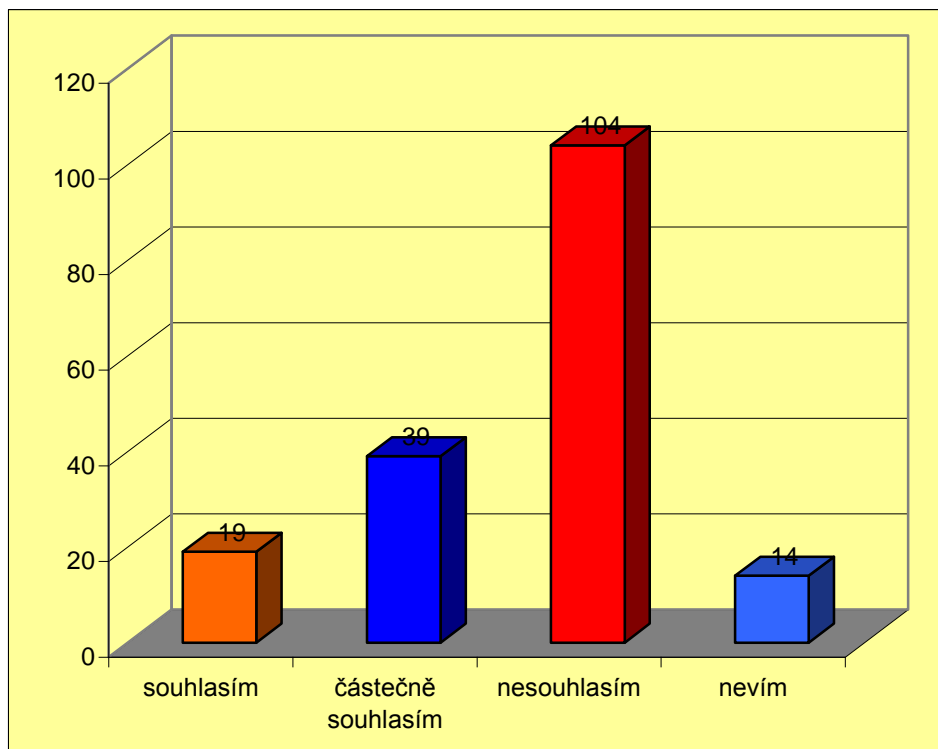
souhlasím - částečně souhlasím - nesouhlasím - nevím

Obr. 8a Vztah k zájmové činnosti.

Svou zájmovou činnost beru pouze jako vyplnění volného času.

souhlasím - částečně souhlasím - nesouhlasím - nevím

Obr. 8b Vztah k zájmové činnosti

Z obou grafů vyplývá, že většina respondentů bere svou zájmovou činnost jako jednu z priorit, pouze 19 ze 176 respondentů, kteří uvedli že mají nějakou zájmovou činnost, tuto činnost označilo pouze jako vyplnění výplň volného času.

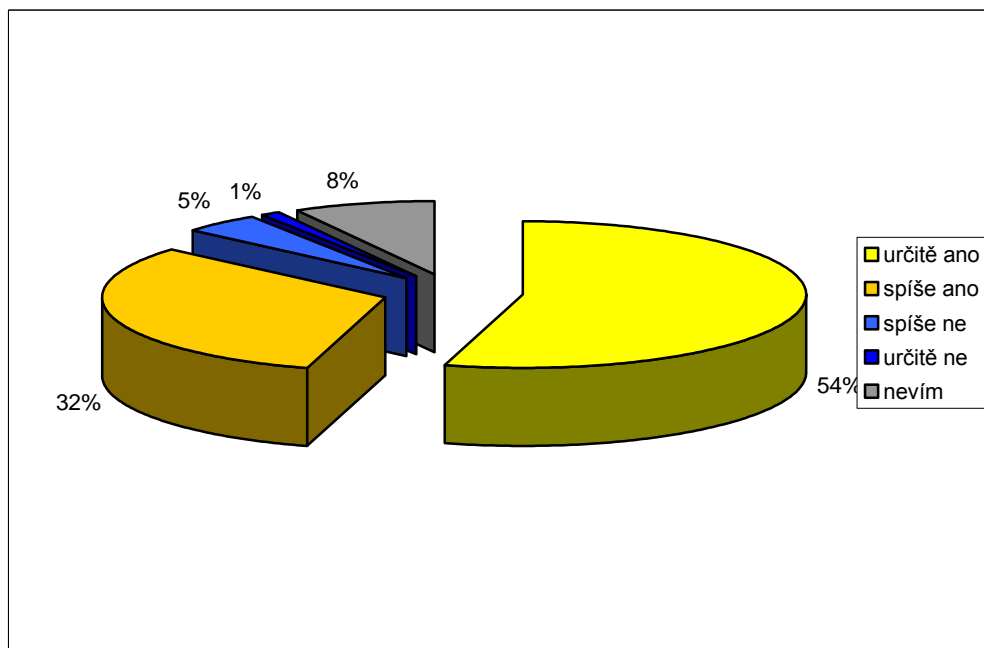
9. Chtěl by ses věnovat stejným zájmům i v dospělosti?

Tato uzavřená otázka v dotazníku se zajímala o to, jestli respondenti mají v plánu pokračovat ve svých zájmech i v budoucnu.

	Absolutní četnost	Procentuální vyjádření
určitě ano	96	54%
spíše ano	56	32%
spíše ne	8	5%

určitě ne	2	1%
nevím	14	8%

Tab. 6. Uchování zájmů v dospělosti

Obr. 9. Uchování zájmů v dospělosti

96 (54%) respondentů se vyjádřilo, že by ve svých zájmech chtěli určitě pokračovat i v dospělosti. 56 (32%) označilo variantu spíše ano. 8 pak označilo, že by se spíše nechtěli věnovat stejným zájmům v dospělosti a pouze 2 by určitě nechtěli pokračovat ve svých zájmech. 14 (8%) zvolilo možnost nevím.

10. Na jakou školu, respektive studijní obor se chystáš příští rok?

Tato otázka měla za úkol zjistit jaké studijní obory na školách vyššího sekundárního stupně si žáci vybrali pro následující rok. U této otázky jsem chtěl dále zjistit u kolika studentů se náplň učiva budoucí školy alespoň částečně kryje s oblastí zájmové činnosti. Školy jsem chtěl rozřadit do pěti oblastí stejně jako zájmové činnosti. U škol však bylo toto rozdělení o mnoho složitější, už jen kvůli existenci škol bez profesního zaměření. Shoda typu, že respondentova zájmová činnost je sport a hlásí se na sportovní gymnázium nebo, že respondent se věnuje práci na počítači a příští rok namířeno na školu informačních technologií, se objevila u 21 respondentů. Dále uvedu jen tabulku nejčastějších volených oborů.

	Absolutní četnost	Procentuální vyjádření
Gymnázium	34	18%
Střední ekonomická škola	18	10%
Kuchař, číšník	11	6%
Pedagogické lyceum	10	5%
Střední stavební škola	9	5%
Automechanik	9	5%
Střední zdravotnická škola	8	4%
Střední škola informačních technologií	7	4%
Kosmetické služby	7	4%
Sportovní gymnázium	6	3%
Hotelnictví, turismus	5	3%
Tesař, truhlář	4	2%
Střední lesnická škola	4	2%

Tab. 7 Studijní obory

Nejčastěji uváděnou školou mezi respondenty se stalo gymnázium, které si zvolilo 18% ze všech dotázaných. Poté následuje střední škola ekonomická 10%, dále nejoblíbenější učňovský obor mezi respondenty kuchař, číšník 6%. Dále pedagogické lyceum 5%, střední stavební škola 5% a automechanik rovněž 5%. 4% si zvolilo střední zdravotnickou školu, střední školu informačních technologií a kosmetické služby. Po 3% respondentů si vybralo Sportovní gymnázium a Hotelnictví, turismus. 2% z dotázaných si zvolilo obor tesař, truhlář a střední lesnickou školu. V menší míře se dále objevily učňovské obory kominík, cukrář, pekař, elektrotechnik, umělecký kovář, instalatér, opravář zemědělských strojů, mecha-

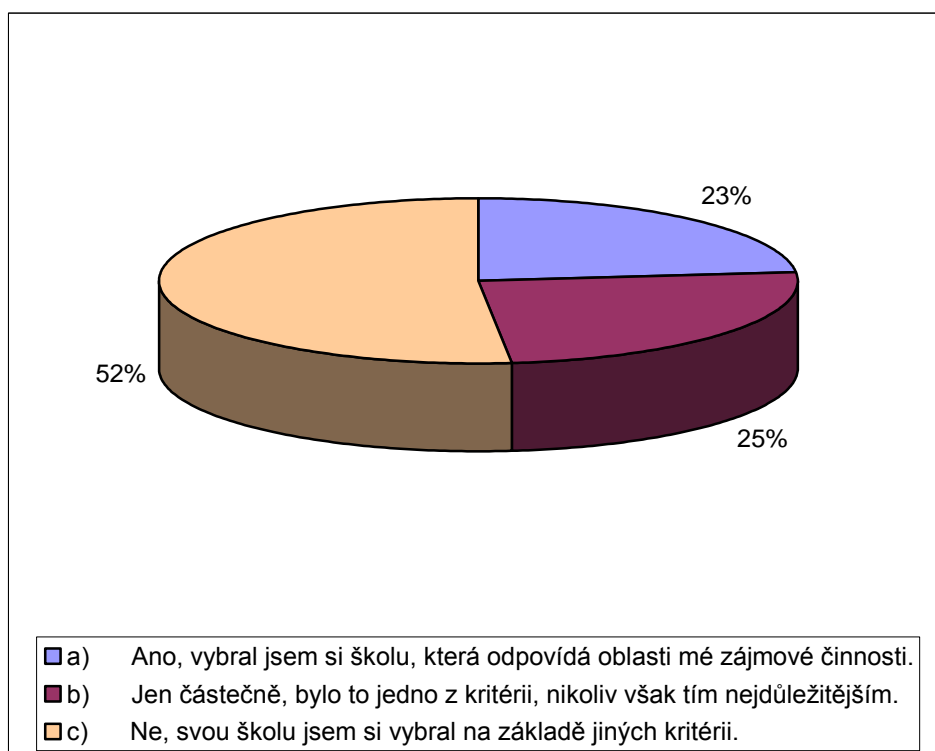
nik, seřizovač, kadeřnice, zámečnick, dále také střední veterinární škola, střední policejní škola a průmyslová škola obor design.

11. Měla pro tebe zájmová činnost při výběru školy velký význam?

Tato uzavřená otázka měla za cíl zjistit, jestli měla zájmová činnost nějaký význam při výběru školy. Respondenti dostali na výběr ze tří možností.

	Absolutní četnost	Procentuální vyjádření
Ano, vybral jsem si školu, která odpovídá oblasti mé zájmové činnosti.	41	23%
Jen částečně, bylo to jedno z kritérií, nikoliv však tím nejdůležitějším.	44	25%
Ne, svou školu jsem si vybral na základě jiných kritérií.	91	52%

Tab. 8 Význam zájmové činnosti při výběru školy.

Obr. 10. Význam zájmové činnosti při výběru školy

41 (23%) dotázaných zvolilo možnost a, tedy že si vybírali školu podle své zájmové činnosti. 44 (25%) označilo možnost b, pod kterou se skrývalo, že je zájmová činnost ovlivnila pouze částečně, pouze jako jedno z kritérií, nikoliv nejdůležitější. 91 (52%) tedy více jak

polovina respondentů se zájmovou činností zadrželo možnost c, tedy že svou školu vybírali na základě jiných kritérií.

Vyhodnocení výzkumných otázek č. 4 a 5.

S jedenáctou položkou dotazníku se pro vyhodnocení výzkumných otázek 4 a 5 vážou výsledky 6. položky dotazníku a rozčleněné zájmové aktivity z 2. položky do pěti oblastí zájmových činností (technické, společenské, přírodovědní, sportovní, esteticko-výchovné).

K vyhodnocení těchto výzkumných otázek bylo použito metody chí-kvadrátu. K této metodě je zapotřebí stanovit si nulovou a k ní opačnou alternativní hypotézu. Před samotným výpočtem je zapotřebí sestavit kontingenční tabulku. Do samotné tabulky vkládáme do políček pozorované četnosti (P) a k nim do závorek pak četnosti očekávané (O). Očekávané četnosti vypočítáme tak, že vynásobíme marginální četnosti (součty konkrétních řad, umístěné na pravé straně tabulky a součty sloupců, které se nacházejí na spodní části tabulky) pro dané pole v tabulce a následně tento součin vydělíme celkovou četností. Pro samotný výpočet je poté nutné vypočítat hodnotu pro každé pole podle vzorce $(P - O)^2 / O$. Následně všechny tyto hodnoty sečteme a vyjde nám hodnota X^2 . Pro posouzení vypočítané hodnoty a přijetí jedné z hypotéz je dále nutné vypočítat počet stupňů volnosti testovaného kritéria podle vzorce $f = (r - 1)(s - 1)$. Ve vzorci znamená r počet řádků a s počet sloupců. Pro vypočítaný počet stupňů volnosti a námi zvolenou hladinu významnosti poté vyhledáme v tabulce konkrétní kritickou hodnotu testovaného kritéria. Následně porovnáme vypočtenou hodnotu X^2 a vyhledanou kritickou hodnotou. Pokud je vypočtená hodnota menší než hodnota kritická, přijímáme nulovou hypotézu. V opačném případě, či při rovnosti, přijímáme hypotézu alternativní.

Zkumná otázka č. 4. Existuje souvislost mezi množstvím času věnovaného žáky 9. tříd ZŠ ve Znojmě zájmové činnosti a významem zájmové činnosti při výběru školy?

H₀: „Mezi množstvím času věnovaného žáky 9. tříd ZŠ ve Znojmě zájmové činnosti a významem zájmové činnosti při výběru školy neexistuje souvislost.“

H_A: „Mezi množstvím času věnovaného žáky 9. tříd ZŠ ve Znojmě zájmové činnosti a významem zájmové činnosti při výběru školy existuje souvislost.“

	a	b	c	součet
méně než 1h	0 (2,562)	0 (2,75)	11 (5,687)	11
1 - 2h	0 (7,455)	7 (8)	25 (16,545)	32
3 - 4h	10 (14,21)	16 (15,25)	35 (31,54)	61
5h a více	31 (16,77)	21 (18)	20 (37,227)	72
součet	41	44	91	176

Tab. 9 Kontingenční tabulka k výzkumné otázce č. 4

$$X^2 = (P - O)^2 / O = 2,562 + 2,75 + 4,964 + 7,455 + 0,125 + 4,321 + 1,247 + 0,037 + 0,38 + 12,075 + 0,5 + 7,961 = 38,539$$

$$\text{Počet stupňů volnosti: } f = (r - 1)(s - 1) = (4 - 1)(3 - 1) = 6$$

Pro stupeň volnosti 6 a hladinu významnosti 0,05 objevíme ve statistických tabulkách kritickou hodnotu $X^2_{0,05}(6) = 12,592$

Po srovnání vypočítané hodnoty a hodnoty kritické zjistíme, že vypočtená hodnota je vyšší, proto zavrhneme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní. „Mezi množstvím času věnovaného žáky 9. tříd ZŠ ve Znojmě zájmové činnosti a významem zájmové činnosti při výběru školy existuje souvislost.“

Výzkumná otázka č. 5. Existuje statisticky významný rozdíl v uváděném významu zájmové činnosti při výběru školy mezi žáky, kteří se zajímají o odlišné oblasti zájmových činností?

H₀: „Mezi přikládaným významem zájmové činnosti při výběru školy u žáků, kteří se zajímají o odlišné oblasti zájmových činností neexistuje statisticky významný rozdíl.“

H_A: „Mezi přikládaným významem zájmové činnosti při výběru školy u žáků, kteří se zajímají o odlišné oblasti zájmových činností existuje statisticky významný rozdíl.“

	a	b	c	součet
Sportovní zájmová činnost	18 (27,95)	34 (30)	68 (62,046)	120
Pracovně-technická zájmová činnost	18 (7,45)	4 (8)	10 (16, 545)	32
Společenskovední zájmová činnost	1 (0,466)	0 (0,5)	1 (1,034)	2
Přírodovědná zájmová činnost	1 (0,466)	0 (0,5)	1 (1,034)	2
Esteticko-výchovná zájmová činnost	3 (4,66)	6 (5)	11 (10,34)	20
součet	41	44	91	176

Tab. 10 Kontingenční tabulka k výzkumné otázce č. 5

$$X^2 = (P - O)^2 / O = 3,542 + 0,533 + 0,571 + 14,94 + 2 + 2,589 + 0,612 + 0,5 + 0,001 + 0,612 + 0,5 + 0,001 + 0,591 + 0,2 + 0,042 = 27,234$$

$$\text{Počet stupňů volnosti: } f = (r - 1)(s - 1) = (5 - 1)(3 - 1) = 8$$

Pro stupeň volnosti 8 a hladinu významnosti 0,05 objevíme ve statistických tabulkách kritickou hodnotu $X^2_{0,05}(8) = 15,507$

Po srovnání vypočítané hodnoty a hodnoty kritické zjistíme, že vypočtená hodnota je vyšší, proto zavrhneme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní. „Mezi příkládaným významem zájmové činnosti při výběru školy u žáků, kteří se zajímají o odlišné oblasti zájmových činností existuje statisticky významný rozdíl.“

12. Proč sis vybral právě tuto školu (obor)?

U této otevřené otázky měli respondenti za úkol vypsát heslovitě všechny důvody, které je vedly k volbě dané školy. V tabulce jsou uvedeny absolutní četnosti odpovědí.

Zájem	51
Touha po vysokém vzdělání	25
Prospěch	19
Místní dostupnost	14
Nátlak rodičů	11
Kamarádi	9
Finanční dostupnost	7

Tab. 11 Důvody volby školy

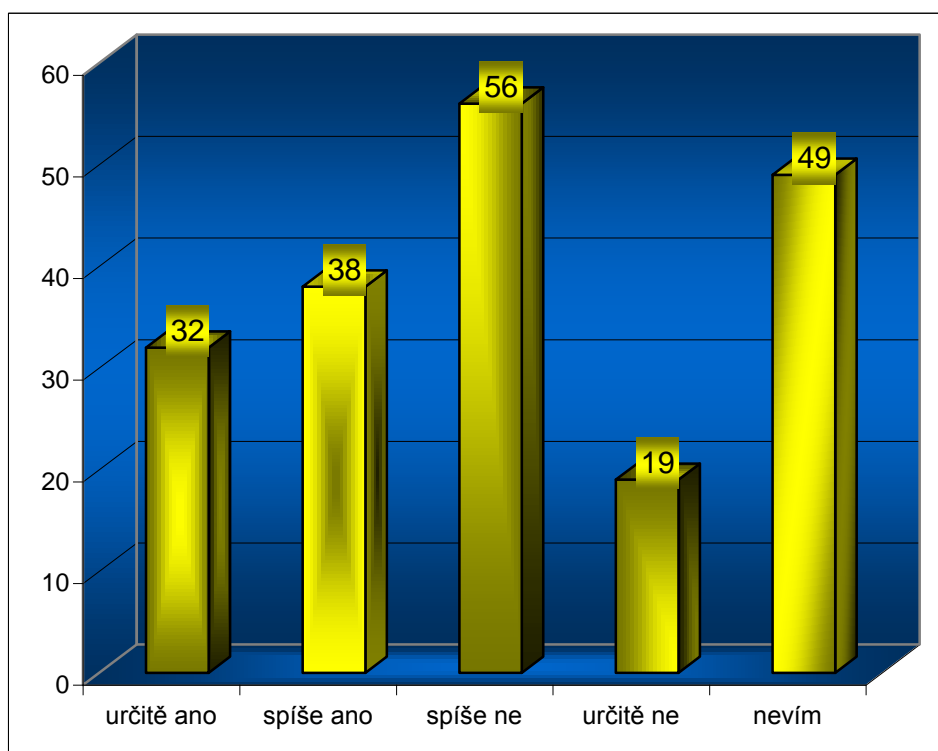
Výsledky této otázky jsem hodnotil zprvu kladně při pohledu, že nejčastějším důvodem výběru konkrétní školy, je zájem o tento obor, na druhou stranu 51 respondentů je pouze o něco více než čtvrtina. 25 respondentů si vybralo školu, aby dosáhlo co nejvyššího vzdělání. 19 respondentů limitoval při výběru prospěch, 14 místní dostupnost. U 11 respondentů se na výběru výrazně podíleli rodiče. 9 dotázaných si zvolilo školu, aby mohli být se svými přáteli, 7 limitovala finanční náročnost různých škol. Mezi jinými se ještě objevila touha po úspěchu, po penězích, nejednou bylo také zmíněno ponechání času na rozhodnutí konkrétního zaměření. Tento poslední důvod byl zmíněn pouze respondentů hlásících se na gymnázium.

13. Myslíš, že by tě tvé zájmy ovlivnily při volbě povolání? Budeš si vybírat takovou práci, aby její náplň odpovídala oblasti tvých zájmů?

Tato otázka byla uzavřená a nabízela respondentů 5 možností odpovědí: a) určitě ano, b) Spíše ano, c) Spíše ne, d) Určitě ne, e) Nevím.

	Absolutní četnost	Procentuální vyjádření
určitě ano	32	16%
spíše ano	38	20%
spíše ne	56	29%
určitě ne	19	10%
nevím	49	25%

Tab. 12 Vliv zájmu při výběru povolání.

Obr. 11. Vliv zájmu při výběru povolání

16% dotázaných vybralo možnost, že si myslí, že je jejich zájmy určitě velmi ovlivní při volbě povolání. 20% se domnívá, že je jejich zájmy spíše ovlivní při výběru povolání. 29% se přiklání k názoru, že je zájmy spíše při volbě povolání neovlivní, 10% zadrželo, že je zájmy určitě neovlivní a 25% z dotázaných zatím neví.

5.1 Zodpovězení výzkumných otázek a ověření hypotéz

1. Jaké jsou nejnavštěvovanější zájmové činnosti žáků 9. tříd ZŠ ve Znojmě?

K zodpovězení této výzkumné otázky sloužila druhá položka v dotazníku, která nám přinesla informace o tom, že paleta zájmových činností žáků devátých tříd ve Znojmě je velmi pestrá. Nejčastěji žáci uváděli práci na PC, hned za ní se umístil poměrně překvapivě tanec. Dále pak hra na hudební nástroj, fotbal, volejbal a další zájmové činnosti viz. Obr. 2. Konkrétní uváděné zájmové činnosti.

2. Jaké jsou nejnavštěvovanější oblasti zájmových činností žáků 9. tříd ZŠ ve Znojmě?

Pro zodpovězení této otázky jsem roztrídil zájmové činnosti do pěti oblastí zájmových činností. Těchto pět oblastí tvoří sportovní zájmová činnost, do které spadá daleko nejvíc žáky uvedených aktivit. Druhou nejvyužívanější oblastí byla pracovní-technická zájmová činnost, především díky práci na PC. Třetí v pořadí pak esteticko-výchovná zájmová činnost. A nakonec s minimálním zastoupením přírodovědná a společenskovední zájmová činnost viz. Obr.3. Oblasti zájmových činností.

3. *Jaké organizační formy žáci 9. tříd ZŠ ve Znojmě využívají při svých zájmových činnostech?*

Touto výzkumnou otázkou se zabývaly položky 3, 4 a 5 v dotazníku. Bylo zjištěno, že nadpoloviční většina 58% využívá organizované formy zájmové činnosti. Co do množství účastníků upřednostňují žáci skupinovou činnost před individuální, nejčastěji však využívají pro své zájmové činnosti obě tyto formy viz. Obr. 5. Organizační forma zájmové činnosti. Pokud jde o pravidelnost zájmové činnosti pravidelná převládá nad příležitostnou, ale i zde nejčastěji využívají žáci obě možnosti viz. Obr. 6. Pravidelnost zájmové činnosti

4. *Existuje souvislost mezi množstvím času věnovaného žáky 9. tříd ZŠ ve Znojmě zájmové činnosti a významem zájmové činnosti při výběru školy?*

U této vztahové otázky jsem si zvolil následující hypotézu.

H1. „*Mezi množstvím času věnovaného žáky 9. tříd ZŠ ve Znojmě zájmové činnosti a významem zájmové činnosti při výběru školy existuje souvislost.*“

Pro zodpovězení této výzkumné otázky bylo použito statistické metody testu nezávislosti (chí-kvadrát). Touto metodou jsem zpracovával výsledky z šesté položky dotazníku, která se ptala na množství času věnovaného zájmové činnosti v závislosti na výsledcích z jedenácté položky dotazníku, která zjišťovala, jestli žáci přikládají význam zájmové činnosti při výběru školy vyššího sekundárního stupně vzdělání. Z výsledku vyplynulo přijmutí alternativní hypotézy, tudíž se potvrdila hypotéza stanovená na začátku výzkumu jako pravdivá.

5. *Existuje statisticky významný rozdíl v uváděném významu zájmové činnosti při výběru školy mezi žáky, kteří se zajímají o odlišné oblasti zájmových činností?*

H2. „*Mezi přikládaným významem zájmové činnosti při výběru školy u žáků, kteří se zajímají o odlišné oblasti zájmových činností existuje statisticky významný rozdíl.*“

I pro vyhodnocení této výzkumné otázky bylo použito statistické metody testu nezávislosti (chí-kvadrát). Zde byly zpracovány výsledky 2. výzkumné otázky, která se zajímala o nejfrekventovanější oblasti zájmových činností a opět výsledná data z jedenácté položky dotazníku. Po výpočtu bylo i zde přijato alternativní hypotézy a byla potvrzena hypotéza z úvodu výzkumu.

ZÁVĚR

Práce, která je rozdělena na dvě části se v první teoretické části snaží nastínit samotné vymezení zájmové činnosti. Dále pak její členění, vývoj a hlavně možnosti její realizace. Vzhledem k tomu, že v mé bakalářské práci jsem se zajímal především o využití volného času ve škole a školských zařízeních. V teoretické části bakalářské práce jsem rozebíral hlavně zájmovou činnost a nejvýznamnější organizace, které disponují nabídkou zájmových aktivit na území České republiky.

Cílem praktické části práce bylo zodpovězení výzkumných otázek a dosažení cílů práce. Následně pak podání informací o zjištěných poznatcích. Mezi cíle práce patřilo především podání informací o zájmových činnostech, které využívají ve svém volném čase žáci 9. tříd dvou základních škol ve Znojmě. O formách těchto aktivit, o současném vztahu žáků ke svým aktivitám a jejich přenesení do budoucna, dále také zjistit zda žáky ovlivnila zájmová činnost při výběru školy dalšího stupně vzdělání, či zda uvažují o možnosti vlivu zájmové činnosti při výběru budoucího povolání.

Výzkum ukázal, že největší podíl zájmové činnosti spadá do oblasti sportu, u takto mladých lidí údaj poměrně očekávaný, přesto velice pozitivní. Sportovní činnost velice důležitý význam při fyzickém a nepřímo i psychickém vývoji jedince. Překvapení pro mne bylo, že sportovním aktivitám mezi dotázanými žáky vévodil tanec. Druhou nejvyužívanější oblastí byly činnosti pracovní-technické, které ovšem zaujímají takový počet stoupenců především prací na PC. Jako třetí nejvyužívanější oblast se ukázala činnost esteticko výchovná. Alarmující však je naprostý nedostatek účastníků přírodovědných či společenskovedních aktivit. Více jak polovina 58% dotázaných žáků se věnuje své zájmové činnosti organizovaně. Nad individuální organizační formou převládá u dětí v tomto věku očekávaně skupinová forma činnosti či využívání obou forem. Pozitivní je také zjištění, že pravidelná zájmová činnost či její kombinace s příležitostnou, jednoznačně převyšuje pouze příležitostnou zájmovou činnost. Dalším pozitivem bylo zjištění, že drtivá většina žáků bere své zájmové činnosti jako důležitou součást života a nejen jako pouhé zaplnění dlouhé chvíle. Silný vztah k zájmové činnosti se projevil i v další části dotazníku, kde většina žáků uvádí, že se chce svým zájmům věnovat i v dospělosti. Ovšem při volbě školy více než polovina uvedla, že pro ně zájmová činnost nebyla významným faktorem.

Celkově hodnotím výsledky výzkumu pozitivně, zájmové činnosti jsou u dotazovaných žáků byly velmi různorodé, nade všemi převažoval sport, což z je z pohledu vývoje jedince určitě pozitivní zjištění, dále zájmovou činnost bere většina dotázaných jako důležitou součást života. Naopak negativním zjištěním byl především minimální zájem o přírodovědné a společenskovední zájmové činnosti, což vede určitě k zamyšlení.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] HÁJEK, B. *Nástin metodiky vedení zájmové činnosti*. 1. vyd. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2007. 65 s. ISBN 978-80-7290-265-1.
- [2] HÁJEK, B. HOFBAUER, B. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2003. ISBN 80-7290-128-1.
- [3] HÁJEK, Bedřich; HOFBAUER, Břetislav; PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008. 239 s. ISBN 978-80-7367-473-1.
- [4] HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004. 173 s. ISBN 8071789275.
- [5] JANIŠ, K. *Úvod do problematiky volného času*. Vyd. 1. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik, Ústav pedagogických a psychologických věd, 2009. ISBN 978-80-7248-530-7.
- [6] KADEŘÁVKOVÁ, K. *Didaktika tělesné výchovy*. 1. vyd. Praha: Avicenum, zdravotnické nakladatelství, 1988.
- [7] KAVANOVÁ, A. CHUDÝ, Š. *Výchova a volný čas: vybrané kapitoly z pedagogiky volného času*. Vyd. 1. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Univerzitní institut, Ústav pedagogických věd, 2005. ISBN 8073182661.
- [8] MACÁK, I. HOŠEK, V. *Psychologie tělesné výchovy a sportu*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989.
- [9] MÍČEK, L. *Duševní hygiena*. 1. vydání Praha: SPN 1984.
- [10] PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 8071787116.
- [11] PRŮCHA, J. WALTEROVÁ, E. MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 3. rozšířené a aktualizované vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-579-2.

- [12] SPOUSTA, V et al. *Kapitoly z pedagogiky volného času*. 1. vyd. Brno: MU, Brno, 1996. ISBN 80-210-1274-9.
- [13] SPOUSTA, V et al. *Metody a formy výchovy ve volném čase*. 1. vyd. Brno: MU, Brno, 1998. ISBN 80-210-1275-7.
- [14] SPOUSTA, V. et al. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. 1. vyd. Brno: MU, Brno, 1994. ISBN 80-210-1007-X.
- [15] Stanovy sdružení Duha, 2007.
- [16] SVOJSÍK, A. B. *Základy junáctví*. 3. vyd. Praha: Merkur, 1991. ISBN 80-7032-001-X.
- [17] VÁŽANSKÝ, M. *Volný čas a pedagogika zážitku*. 1. vyd. Brno: MU, Brno, 1994. ISBN 80-210-0428-2.
- [18] ZICH, F. *Sociologický výzkum*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1976

Internetové zdroje

- [1] *Idea a program* [on-line]. c2007 [cit. 2011-02-5]. Dostupné z: <<http://www.sokol-cos.cz/COS/sokol.nsf/pages/idea-a-program-310A>>
- [2] *Programové cíle* [on-line]. c2011 [cit. 2011-02-20]. Dostupné z: <http://www.brontosaurus.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=8&Itemid=17>
- [3] *Skauting český* [on-line]. [cit. 2011-01-13]. Dostupné z: <<http://verejnost.skaut.cz/cz/skauting/cesky/>>
- [4] *Sportovní aktivity podle věku* [on-line]. c2011 [cit. 2011-02-20]. Dostupné z: <<http://www.vyzivadeti.cz/pohyb/sportovni-aktivity-podle-veku/>>
- [5] *Stanovy* [on-line]. c2007 [cit. 2011-02-05]. Dostupné z: <<http://www.sokol-cos.cz/COS/sokol.nsf/pages/stanovy-6ABB>>
- [6] *Stanovy YMCA* [on-line]. c2008 [cit. 2011-02-02]. Dostupné z: <<http://www.ymca.cz/info-o-ymca/dokumenty/stanovy/>>
- [7] *Statut a program pionýra* [on-line]. 2010 [cit. 2011-02-14]. Dostupné z: <http://www.pionyr.cz/html/Statut_a_program_Pionyra.pdf>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Atd.	a tak dále
Et al.	a jiní
ČR	Česká republika
DDM	dům dětí a mládeže
KSČ	Komunistická strana Československa
PC	osobní počítač (personal computer)
Obr.	obrázek
SSM	Socialistický svaz mládeže
Tab.	tabulka
YMCA	křesťanské sdružení mladých lidí (Young Men's Christian Association)
ZŠ	základní škola

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1. Využívání zájmové činnosti ve volném čase

Obr. 2. Konkrétní uváděné zájmové činnosti.

Obr. 3. Oblasti zájmových činností

Obr. 4. Organizovanost zájmové činnosti

Obr. 5. Organizační forma zájmové činnosti

Obr. 6. Pravidelnost zájmové činnosti

Obr. 7. Frekvence zájmové činnosti

Obr. 8a Vztah k zájmové činnosti

Obr. 8b Vztah k zájmové činnosti

Obr. 9. Uchování zájmů v dospělosti

Obr. 10. Význam zájmové činnosti při výběru školy

Obr. 11. Vliv zájmu při výběru povolání

SEZNAM TABULEK

Tab. 1 Doporučený podíl denní pohybové aktivity dětí v procentech a hodinách

Tab. 2 Organizovanost zájmové činnosti

Tab. 3 Pravidelnost zájmové činnosti

Tab. 4 Frekvence zájmové činnosti.

Tab. 5 Nejoblíbenější zájmová činnost

Tab. 6 Uchování zájmů v dospělosti

Tab. 7 Studijní obory

Tab. 8 Význam zájmové činnosti při výběru školy.

Tab. 9 Kontingenční tabulka k výzkumné otázce č. 4

Tab. 10 Kontingenční tabulka k výzkumné otázce č. 5

Tab. 11 Důvody volby školy

Tab. 12 Vliv zájmu při výběru povolání.

SEZNAM PŘÍLOH

P I: Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Dobrý den studenti, obracím se na vás s žádostí o vyplnění krátkého dotazníku. Dotazník je zcela anonymní a bude sloužit jako podklad k mé diplomové práci. U uzavřených otázek (tj. u těch, kde bude na výběr z více předem zadaných odpovědí) vybranou odpověď prosím zakroužkujte.

1. Věnuješ se ve svém volném čase nějakým zájmovým činnostem?

- a) Ano
- b) Ne

2. O jakou činnost/činnosti se jedná?

.....

.....

3. Provozuješ tuto činnost/činnosti organizovaně v některém školském zařízení, pod nějakým sdružením či v některém ze středisek volného času (Sokol, DDM, Junák, Pionýr...)?

- a) Ano
- b) Ne

4. Podle množství účastníků můžeme zájmovou činnost dělit na skupinovou a individuální. Kterou z těchto forem využíváš ty osobně při zájmové činnosti

- a) Individuální
- b) Skupinovou
- c) Obě

5. Podle frekvence a pravidelnosti můžeme zájmovou činnost dělit na příležitostnou (cykly přednášek a poznávací soutěže, sportovní turnaje a závody, koncerty, divadelní představení, exkurze atd.) a pravidelnou (Uskutečňuje se celoročně v pravidelných intervalech (jed-

9. Chtěl by ses věnovat stejným zájmům i v dospělosti?

- a) Určitě ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Určitě ne
- e) Nevím

10. Na jakou školu, respektive studijní obor se chystáš příští rok?

.....

11. Měla pro tebe zájmová činnost při výběru školy velký význam.?

- a) Ano, vybral jsem si školu, která odpovídá oblasti mé zájmové činnosti.
- b) Jen částečně, bylo to jedno z kritérií, nikoliv však tím nejdůležitějším.
- c) Ne, svou školu jsem si vybral na základě jiných kritérií.

12. Proč sis vybral právě tuto školu (obor)? Vypiš všechny důvody, které hrály nějakou roli při tvém rozhodování.

.....
.....
.....

13. Myslíš, že by tě tvé zájmy ovlivnily při volbě povolání? Budeš si vybírat takovou práci, aby její náplň odpovídala oblasti tvých zájmů?

- a) Určitě ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Určitě ne
- e) Nevím

Děkuji za vyplnění dotazníku, přeji hezký den.